

UMEÅ UNIVERSITET
Sociologiska institutionen

Volontärer i offentlig sektor

– hot eller möjlighet?

En intervjustudie med berörda parter

I Umeå kommun.

Jon Dahlgren

Handledare: Göran Cigéhn

Sociologi D

Uppsats 10 poäng

Förord

Denna d-uppsats i sociologi är skriven i samråd med Umeå kommuns utvecklings- och fältforskningsenhet. Författaren önskar tacka:

Christer Jilder, för informationsmaterial och förmedling av kontakter.

Till samtliga de personer som ställde upp på att bli intervjuade.

Handledare Göran Cigéhn för tips och råd under arbetets gång.

Abstrakt

Uppsatsen behandlar den sociala frivilligsektorn, som av hävd länge varit begränsad i Sverige, men som under senare år kommit att bli av allt mer ansenlig grad. I många kommuner runtom i landet förs idag en nära samverkan mellan den offentliga sektorn och frivilligsektorn inom exempelvis äldreården. Studiens syfte är att, genom en intervjuundersökning med företrädare för fyra berörda organisationer i Umeå kommun, närmare utreda huruvida denna samverkansform är att betrakta som ett hot eller en möjlighet för den offentligfinansierade svenska välfärdsmodellen.

I studien framkommer att denna samverkan, förutsatt att den sker på rätt sätt, snarare bör klassificeras som en möjlighet än ett hot. Volontarismen kan på olika sätt göra den svenska välfärdsmodellen mer flexibel. Användandet av volontärer ses dels som ett sätt att minska betydelsen av vårdtagarnas personliga kontakter och dels som ett sätt att hålla kostnadsbelagd vård stången. Samhällets sociala kapital kan stärkas. Den största risken är att frivilligheten uppfattas som konkurrent till det offentliga, snarare än det komplement den är tänkt att vara.

Nyckelord: volontarism, volontärer, social frivilligsektor, intersektoriell samverkan, svensk välfärdsmodell

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Bakgrund	1
1.2. Syfte och frågeställningar	3
1.3. Urval och avgränsningar	3
1.3.1. Urval	3
1.3.2. Avgränsningar	4
1.4. Vad avses med begreppet social frivilligsektor?	5
1.5. Disposition	5
2. Svensk social frivilligsektor i tid och rum	7
2.1. Tre olika välfärdsregimer	7
2.1.1. Den liberala välfärdsregimen	8
2.1.2. Den konservativa välfärdsregimen	8
2.1.3. Den socialdemokratiska välfärdsregimen	9
2.2. Den sociala frivilligsektorn i Sverige och Umeå	9
2.2.1. Den svenska sociala frivilligsektorns historiska utveckling	9
2.2.2. Frivilligcentraler	11
2.2.3. Den sociala frivilligsektorn i Umeå kommun	12
3. Teorier om social volontarism	15
3.1. Positiva röster	15
3.1.1. Positiv välfärd	15
3.1.2. Socialt kapital	16
3.1.3. Mångfaldens styrka	18
3.2. Kritiska röster	19
3.2.1. Frivillighet som kompensation till den offentliga sektorn	19
3.2.2. Förlorad autonomi för frivilligorganisationerna	20
4. Metod	22
4.1. Forskningsintervjun som metodval	22
4.2. Metodologiska problem och överväganden	22
4.2.1. Validitet	22
4.2.2. Reliabilitet	23
4.2.3. Generaliserbarhet	24
4.3. Källreflektioner	25
4.4. Etiska överväganden	25
5. Resultatredovisning och analys	26
5.1. Intervjuanalys: Svenska kommunaltjänstemannaförbundet (SKTF)	26
5.1.1. Eventuella problem med intersektoriell samverkan	26
5.1.2. Eventuella samhällsvinster med intersektoriell samverkan	27
5.1.3. Om den intersektoriella samverkansformens framtid	28
5.2. Intervjuanalys: Svenska kommunalarbetareförbundet (SKAF)	29
5.2.1. Eventuella problem med intersektoriell samverkan	29
5.2.2. Eventuella samhällsvinster med intersektoriell samverkan	31
5.2.3. Om den intersektoriella samverkansformens framtid	31
5.3. Intervjuanalys: Frivilligcentralen	32
5.3.1. Eventuella problem med intersektoriell samverkan	32
5.3.2. Eventuella samhällsvinster med intersektoriell samverkan	32
5.3.3. Om den intersektoriella samverkansformens framtid	33
5.4. Intervjuanalys: Volontärförmedlingen	34
5.4.1. Eventuella problem med intersektoriell samverkan	34

5.4.2. Eventuella samhällsvinster med intersektoriell samverkan	35
5.4.3. Om den intersektoriella samverkansformens framtid	36

6. Slutsatser **37**

6.1. Mot en aggregerad bild av volontarismen	37
6.2. Volontarismen som möjlighet	37
6.3. Volontarismen som hot	39

7. Sammanfattande diskussion **40**

7.1. Epilog	41
-------------	----

Referenser

Bilaga: Fullständiga intervjuresultat

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Den svenska välfärdsstaten har i åtskilliga decenniers tid förknippats med en stark tilltro till den offentliga sektorns överlägsenhet på den sociala välfärdens territorier. De mest elementära välfärdstjänsterna, så som utbildning, sjuk- och äldrevård, har alla nästan uteslutande drivits i offentlig regi. När många andra länder istället valde att satsa på en mångfald av aktörer, såväl ideella som marknadsorienterade sådana, höll Sverige istället fast vid sin universella offentliga mall på den sociala sektorns domäner, vilket var grundfundamentet i det som runtom i världen kom att bli känd som den svenska välfärdsmodellen.¹

Denna modell satte stark tilltro till den sociala ingenjörskonstens potential. En väl utbyggd allmänfinansierad offentlig sektor skulle kunna tillgodose människors behov på bästa sätt. Skepticism riktades mot marknaden och den ideella sektorn. Den senare ansågs vara ett oönskat barn av landets fattiga förflutna och förknippades med paternalistisk välgörenhet och förnedrande institutioner så som fattighus. I det moderna samhället behövdes ingen frivillig social arena, argumenterade man.²

Men tiderna förändras och idag är de ideella sociala krafterna åter på frammarsch. Dock bedrivs dem till stor del i en annan form och i samverkan med det offentligfinansierade fältet. Kortfattat kan man säga att kärnverksamheten fortfarande primärt tillhör den offentliga sektorn men att frivilligheten tillåts inta en alltmer deltagande roll som komplement till denna. En indikator på denna förändring är exempelvis de många Frivilligcentraler som etablerats runtom i landet, ofta på kommunalt initiativ, vars uppgifter är att skapa intresse kring frivillighet och samordna insatserna med den offentliga verksamheten. Utvecklingen pekar alltmer mot att frivilligheten i framtiden kan komma att bli en integrerad del i de sociala välfärdsprogrammen.³

¹ Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press: Cambridge. S 27

² Svedberg, Lars (1999). *Det civila samhället och välfärden*. I Statens Offentliga Utredningar 1999:84. *Civilsamhället*. Fritzes publikationer: Stockholm. Ss 45-46

³ A.a. S 47

Man kan tänka sig två olika drivkrafter bakom denna omvärdering av den sociala frivilligsektorns roll i det svenska samhällsbygget. Dels kan man hävda att de materiella förutsättningarna för den gamla offentligburna modellen förändrats. I början av nittiotalet drabbades Sverige av en ekonomisk kris. Om man tar detta faktum, kombinerat med en åldrande befolkning, kan man hävda att Sverige inte längre har råd med en alltigenom skattefinansierad välfärd. En annan drivkraft kan vara en ideologisk förskjutning i synen på frivillighet. Kanske har man börjat betrakta det som något i grunden positivt med social volontarism? Måhända ligger andra incitament än blott ekonomiska bakom de ökande frivilliginslagen?⁴

Som vi ska bevittna i denna uppsats är frågan omkring intersektoriell samverkan mellan det offentliga och det civila, långtifrån okontroversiell. Visst kan man komma på en rad olika tänkbara fördelar med arrangemanget. Vissa sätter likhetstecken mellan det frivilliga engagemanget och det goda samhället. Man kan trycka på aktörs mångfaldens kvalitetsbevakande funktioner eller flexibiliteten den kan tänkas skänka en tungrodd vårdapparat.

Men samtidigt kan man också ställa sig skeptisk till ifall volontärer nyttjas för andra syften än de angivna, exempelvis för att slippa nyanställningar inom det offentliga? Fungerar frivilligsektorn verkligen som det komplement som det är tänkt att utgöra? Är det överhuvudtaget möjligt att tala om komplement, eller mervärdesuppgifter, i välfärden utan att vi också måste tala om en form av konkurrenssituation?

Uppsatsen kommer att beröra just ovanstående frågeställningar. Skådeplatsen är Umeå kommun vars fullmäktigeledamöter våren 2005 lade fram en avsiktsförklaring på just detta område. I detta dokument formulerades en vilja till ökad integration mellan offentlig och ideell sektor på det sociala välfärdsområdet. Det uttryckta syftet var att man genom en djupare samverkan mellan dessa två samhällsaktörer än bättre skulle kunna tillgodose medborgarnas sociala behov.⁵ Idag skriver vi 2007 och drygt två år har passerat sedan kommunfullmäktiges initiativ. Med denna studie avses att kasta lite ljus på hur verksamheten uppfattats i praktiken.

⁴ Svedberg, Lars (1999). S 47

⁵ Umeå kommunfullmäktige (2005-03-29). *Avsiktsförklaringar och riktlinjer – Umeå kommuns samverkan med den sociala frivilligsektorn*. Ss 3-4

1.2. Syfte och frågeställningar

Är ökad intersektoriell samverkan mellan den sociala frivilligsektorn och den offentliga sektorn på det sociala välfärdsområdet att betrakta som ett hot eller en möjlighet för den offentligt finansierade välfärden? Vad anser berörda parter i Umeå kommun?

- Hur väl efterlevs principen om att frivilligsektorn enbart ska utgöra ett komplement till den offentliga verksamheten?
- Hur upplever berörda fackföreningar att dessa frivillighetsinslag påverkar deras medlemmars villkor?
- Hur upplever frivilligorganisationerna sin egen roll? Är det ökade deltagandet enbart av godo eller har negativa konsekvenser, i form av exempelvis minskad autonomi, medförts?
- Hur ser respondenterna på relationen mellan det offentliga och frivilligsektorn i framtidens Sverige? Är detta ett tecken på att en ny form av svensk välfärdsregim håller på att framträda?

1.3. Urval och avgränsningar

1.3.1. Urval

Studien är *kvalitativ* till sin karaktär vilket innebär att den intresserar sig för att gå på djupet med ett mindre antal respondenter, snarare än att undersöka ett större antal respondenter ytligt. Urvalet är *selektivt*, vilket innebär att respondenterna valts ut på ett *icke-statistiskt* och medvetet vis för att de på olika sätt antogs kunna bidra med intressanta synpunkter. Studien består av fyra stycken intervjuer där följande parter representeras:

- Ulla Forssten, styrelseordförande i Frivilligcentralen
- Sara Nordström, volontärförmedlare på KFUM:s Volontärförmedling
- Bengt Björkman från Svenska kommunaltjänstemannaförbundet
- Gunnar Eriksson från Svenska kommunalarbetareförbundet

De två förstnämnda organisationerna har båda centrala roller i Umeås sociala frivilligsamhälle varpå deras medverkan sågs som given. Vidare finns representanter för två olika fackföreningar med i studien. Dessa organisationer har en annan utgångspunkt än de ideella organisationerna och antogs, eftersom de på olika sätt representerar kommunanställda och

varit involverade i utarbetandet av den nämnda avsiktsförklaringen, kunna utgöra en illustrativ motvikt.

1.3.2. Avgränsningar

I och med att ämnesområdet för uppsatsen är mycket brett, samt medvetenheten om att tiden är en ytterst knapp resurs, måste vissa avgränsningar av tämligen kraftig art genomföras. Det är helt enkelt omöjligt att spegla alla de faktorer och aktörer som kan tänkas påverka eller ha intressen inom frågeställningarnas ramar. Denna uppsats bygger på kvalitativa intervjuer med fyra stycken respondenter och reflekterar således enbart deras uppfattningar inom ämnet.

Det kan det tyckas underligt att jag helt uteslutit vårdtagarna, vars uppfattningar väl ändå till syvende och sist borde vara de allra viktigaste? Jag anser emellertid efter visst övervägande att en inkludering av dessa inte skulle stämma överens med det angivna syftet särskilt väl. Studiens fokus ligger i den eventuella konflikten mellan det offentliga och det frivilliga och den potentiellt problematiska samverkansformen dem emellan.

Inte heller de enskilda volontärerna, eller de anställda vårdarbetarna, tilldelas en röst i uppsatsen. Detta beror inte på att deras åsikter skulle vara mindre intressanta. Anledningen är istället att samtliga av de utvalda studierespondenterna på olika sätt representerar en organisation som de förväntades svara för. Deras svar antogs helt enkelt bli överindividuella. Att intervjua enstaka volontärer eller vårdarbetare, som bara svarar för sig själva, skulle inte rimma väl med den övriga studien.

Slutligen har även avgränsningar av mer oförutsedd art framtingats. Tanken var först att, liksom fallet är med Frivilligcentralen, intervjua en av KFUM:s styrelsemedlemmar. Detta visade sig emellertid svårt att få till stånd varefter valet istället föll på en anställd volontärförmedlare, som också torde ha god översikt på området.

1.4. Vad avses med begreppet social frivilligsektor?

Kårt barn har många namn brukar det heta och detta stämmer definitivt in på det oavlönade arbetets område. Man brukar tala om *civilsektor*, *ideell sektor*, *non profit*-sektor och *frivilligsektor*. Dessa termer, vars betydelser i alla fall i denna uppsats är synonyma, syftar enkelt uttryckt till att beskriva en samhällssektor vars verksamhet är väsensskild från såväl den vinstinriktade marknaden som den skattefinansierade statsmakten i så mån att den är frivillig, icke-vinstinriktad och oavlönad. Likaså är den fristående från familje- och släktband. Exempel på konkreta organisationer som verkar här är idrottsföreningar, politiska partier och olika välgörenhetsgrupper.⁶

När man talar om *social frivilligsektor* menar man mer specifikt det organiserade ideella arbete som utförs inom skolan, vård- och omsorgsområdet, vilka är välfärdstjänster som i annat fall bedrivs i regi av stat, marknad eller familj. Detta ideella arbete har som mål att ”*i intention och handling i första hand vara inriktad på ökad välfärd för individer och grupper*”⁷. Konkret talar vi alltså om oavlönat socialt arbete inom till exempel barn- och äldreården. De individer som utför dessa oavlönade arbeten kallas *volontärer* och det är denna form av sociala *volontarism* som står i fokus i denna uppsats.

1.5. Disposition

För att läsaren bättre ska kunna förstå uppsatsens problemformulering, syfte, och så småningom slutsatser, ägnas hela *kapitel två* åt att närmare beskriva den sociala frivilligsektorns roll i det svenska samhället. Här sätts det svenska institutionella arrangemanget på det sociala välfärdsområdet in i såväl en geografisk som en historisk kontext.

Kapitel tre består av en teoretisk genomgång på ämnet social volontarism. Här presenteras en rad varierande åskådningssätt på vilket man kan uppfatta frivilligarbetets samhällsroll. Genom detta ämnas läsaren få en fördjupad förståelse inom ämnet.

⁶ Evers, Adalbert & Laville, Jean-Louis. *Defining the third sector in Europe*. In Evers, Adalbert & Laville, Jean-Louis (2004) *The Third Sector in Europe*. Edward Elgar Publishing Limited: Cheltenham. Ss 14-15

⁷ Statens Offentliga Utredningar 1993:82. *Frivilligt socialt arbete – kartläggning och kunskapsöversikt*. Fritzes publikationer: Stockholm. S 40

I *kapitel fyra* redogörs för studiens metodologiska aspekter. Kort sagt klarläggs hur studiens källmaterial och empiriska underlag samlats in och bearbetats. Intervjun som forskningsmetod och dess möjligheter och begränsningar förklaras mer ingående.

I *kapitel fem* redovisas studiens empiriska resultat. Intervjupersonernas syn på syftets frågeställningar belyses i form av centrala citatutdrag. De enskilda intervjuerna analyseras genom att paralleller dras mellan empirin och det teoretiska ramverket.

I *Kapitel sex* dras övergripande slutsatser kring resultaten. Här sker återkopplingar till uppsatsens syfte, den historiska och geografiska kontexten, samt teorin för att sätta in studieresultaten i ett större sammanhang.

Slutligen kommer *kapitel sju* att innehålla en sammanfattande diskussion omkring studien och dess resultat. Personliga funderingar och förslag till fortsatt forskning ventileras.

2. Svensk social frivilligsektor i tid och rum

2.1. Tre olika välfärdsregimer

Med ordet välfärdsstat avses vanligtvis en marknadskapitalistiskt orienterad nation med en statsmakt som i någon utsträckning garanterar en miniminivå vad gäller levnadsstandard för dess medborgare. Implicit talar vi alltså om ett visst medvetet tämjande av marknadskrafterna. Fenomenet brukar dateras till mitten av nittonhundratalet och associeras vanligtvis med de demokratiska staterna i Västeuropa och Nordamerika.⁸

Begreppet välfärdsstat i sig förtäljer emellertid inte särskilt mycket om ett lands specifika välfärdsarrangemang. Relativt olika former av samhällssystem sorteras alla in under termen välfärdsstat vilket urvattnar deras inbördes komparativa relevans. För att förstå uppsatsens frågeställningar är det en fördel att vara bekant med just den svenska välfärdsmodellens särdrag. Nedan skisseras ett antal olika varianter av välfärdsstater och deras hållning till vem som ska göra vad i välfärdsproduktionen, varefter extra vikt läggs vid frivilligsektorns roll. Kategoriseringen bygger på den danskfödde sociologen Gösta Esping-Andersens välfärdsstatstypologi.

Esping-Andersen menar, enkelt uttryckt, att man kan dela upp välfärdsstaterna i tre olika *regimer*; den *liberala*, den *konservativa* och den *socialdemokratiska*. Dessa särskiljs från varandra genom dess olika institutionella arrangemang och prioriteringar. För att möjliggöra klassificeringen av de olika modellerna används flera olika variabler. En utav de viktigaste variablerna, och den som är mest central i denna studie, är hur de institutionaliserade relationerna mellan samhällets olika sektorer ser ut. Det vill säga vad den offentliga, den privata, den ideella sektorn och familjen förväntas ombesörja i samhället.⁹

Det är viktigt att observera att Esping-Andersens välfärdsregimer är tänkta att fungera som *idealtyper* och inte som absoluta sanningar. Idealtypen är en metodologisk tankekonstruktion som används för att beskriva ett fenomen i dess tänkta renodlade form. Idealtypen behöver med andra ord inte nödvändigtvis existera som en exakt replika av teorin i verkligheten. Den

⁸ Briggs, Asa. *The Welfare State in Historical Perspective*. In Pierson, Christopher & Castles, Francis G (2000). *The Welfare State Reader*. Polity Press: Cambridge. S 18

⁹ A.a. S 21

ska istället brukas som en måttstock på hur väl fenomenet X lever upp till idealtypskonstruktionen.¹⁰ Nedan följer en genomgång av de tre olika välfärdsregimerna.

2.1.1. Den liberala välfärdsregimen

Den liberala välfärdsmodellen bygger i mångt och mycket på en klar stratifiering mellan stat och marknad där marknaden anses stå i första rummet. Enligt den liberala ideologin ska staten ha en icke-interventionistisk hållning. Målet är att så många som möjligt ska sörja för sin egen välfärd genom exempelvis privata pensions-, arbetslöshets- och sjukvårdsförsäkringar. Statens uppgift ur det sociala välfärdshänseendet är enbart att upprätthålla ett minimum av välfärd för dem som av olika anledningar, vanligtvis arbetslöshet eller sjukdom, inte omfattas av den marknadsorienterade välfärden. Denna välfärdsregim är med andra ord selektiv i den meningen att de offentliga utgifterna är behovsprövade och riktade mot en särskild grupp i samhället. Den offentliga välfärden håller medvetet en avsevärt lägre klass än den privata eftersom den ska ses som en slags sista utväg och inte ett jämbördigt alternativ.¹¹

Frivilligsektorn kommer in i bilden som en tredje aktör och har, liksom den offentliga sektorn, i praktiken den uppgiften att sörja för de medelsvaga medborgarna som generellt inte omfattas av de privata försäkringarna. Den frivilliga sektorn är traditionellt sett stark i liberala välfärdsstater och uppmuntras också av statsmakten. Detta sker passivt i form av retorik men även aktivt, genom subventionering av frivilligorganisationers insatser. Det är relativt vanligt, främst bland de mer resursstarka, att delta i social frivilligverksamhet vid sidan av lönearbetet. De mest uppenbara exemplen på liberala välfärdsstater är de anglosaxiska länderna i Nordamerika samt Australien.¹²

2.1.2. Den konservativa välfärdsregimen

Denna typ av regim, främst representerad i Sydeuropa, är uppbyggd på den så kallade *subsidiaritetsprincipen* som förkunnar att välfärdsservice inte ska skötas på en högre samhällsnivå än nödvändigt. Det finns ingen anledning för stat och marknad att gå in och utföra de sysslor som lika väl kan utföras inom den enskilda familjens ramar. Målet är alltså att den sociala omvårdnaden, så långt som det är möjligt, ska ske i det egna hemmet.

¹⁰ Boglind, Anders & Eliaeson, Sven & Månson, Per (1993) *Kapital, rationalitet och social sammanhållning*. Bokförlaget Prisma: Stockholm. Ss 149-152

¹¹ A.a. Ss 26-27

¹² Brown, Kevin M & Kenny, Susan & Prince, John K & Turner, Brian S (2000) *Rhetorics of Welfare*. Palgrave: New York. Ss 138-147

Skattesystemet gynnar en heteronormativ enförsörjarmodell där en familjemedlem, i stort sett uteslutande kvinnan, stannar i hemmet för att utföra det obetalda hushålls- och omvårdnadsarbetet under det att maken förvärvsarbetar.¹³

Även om den konservativa välfärdsmodellen i högre utsträckning än den liberala förlitar sig på statlig välfärdsfinansiering är både den marknadsinriktade och den offentliga sociala servicesektorn ganska små. Detta kan härledas från just subsidiaritetsprincipen som också är orsaken till att frivilligsektorn traditionellt sett är av begränsad storlek. De organiserade frivilligorganisationer som dock finns verksamma är ofta knutna till kyrkan och riktar sina insatser främst mot de grupper i samhället som inte omfattas av ett starkt socialt familjenätverk.¹⁴

2.1.3. Den socialdemokratiska välfärdsregimen

Den socialdemokratiska välfärdsregimen, som i stort sett bara finns representerad i Norden, innehåller många av de huvuddrag av det som brukar kallas den svenska välfärdsmodellen. Denna bärs upp av en mycket stark offentlig, tillika skattefinansierad sektor, som ombesörjer de flesta av medborgarnas sociala tjänster. Marknadskrafterna är beskurna i mycket hög utsträckning. Även den ideella sektorn inom det sociala välfärdsområdet bör anses som ytterst svag, främst i jämförelse med den liberala modellen.¹⁵ Nedan följer en mer detaljerad beskrivning av den svenska välfärdsstatens historia och dess relation till civilsektorn, som på senare år alltmer kommit att frångå Esping-Andersens figur.

2.2. Den sociala frivilligsektorn i Sverige och Umeå

2.2.1. Den svenska sociala frivilligsektorns historiska utveckling

Det är en vanlig uppfattning att hela den svenska ideella sektorn är liten och av ringa betydelse för samhällets fortgång. En av tradition stor offentlig sektor är säkert den främsta anledningen till att denna myt uppkommit och lever kvar. Enligt viss forskning, bland annat redogjord för av Bo Rothstein, förväntas nämligen en stor statsapparat verka direkt

¹³ Brown, Kevin M & Kenny, Susan & Prince, John K & Turner, Brian S (2000). Ss 138-147

¹⁴ Borzaga, Carlo. *From suffocation to re-emergence: the evolution of the Italian third sector.*In Evers, Adalbert & Laville, Jean-Louis (2004). S 60

¹⁵ Esping-Andersen, Gøsta (1990). S 27

hämmande på civilsamhället. Men att Sverige skulle sakna en livskraftig ideell sektor måste emellertid betecknas som just en myt, även om den i vissa specifika fall stämmer.¹⁶

I jämförande studier mellan olika europeiska länder placerar sig nämligen Sverige som regel högt upp när det gäller positiv inställning och villighet att utföra ideellt arbete. Undersökningar visar att så många som var tredje svensk utför oavlönat arbete på regelbunden basis och att ännu fler deltar sporadiskt, vilket är jämförelsevis mycket höga siffror. En majoritet av Sveriges befolkning tycker därtill att ideellt arbete är något mycket positivt och som man således bör delta i.¹⁷ Så varifrån kommer då myten om att svensken är avogt inställd till den civila sektorn?

Troligtvis härrör den från att svenskarna traditionellt skiljer ut sig på en punkt; nämligen om synen på den *sociala frivilligsektorn*. I synen på frivilliginsatser inom denna domän visade svenskarna upp en betydligt mer skeptisk inställning än människor i andra europeiska länder. Summa summarum tycks alltså vara att svensken ser mycket positivt på frivilligt arbete som sker i den gamla folkrörelsetraditionen, det vill säga inom områden som idrott och andra fritidsaktiviteter, medan hon tenderar att vara kritisk till frivillighet kopplat till vård- och omsorgsarbete, som förväntas bekostas av de allmänna skattebetalarna.¹⁸

Roten till detta förhållande står möjligtvis att finna i själva framväxten av den svenska välfärdsstaten, som liksom andra välfärdsstater brukar dateras till omkring mitten på det föregående seklet. Sverige hade fram till denna tidpunkt, liksom andra länder, i det närmaste helt förlitat sig på frivillighet vad gällde social omsorg. Några offentliga inrättningar för sociala tjänster fanns helt enkelt inte. När så småningom den svenska staten började ålägga sig ett ansvar gällande människors sociala villkor, försvann en hel del av dessa frivilliga insatser.¹⁹

Lars Svedberg, professor i socialt arbete, nämner två huvudanledningar, som till stor del kan sägas höra ihop, till detta. En första anledning var att de inte längre behövdes i samma utsträckning när det offentliga trädde in i dess ställe. Den andra orsaken är den ideologiska

¹⁶ Rothstein, Bo (2003) *Sociala fällor och tillitens problem*. SNS Förlag: Stockholm. S 118

¹⁷ Svedberg, Lars(2001). *Spelar ideella och informella insatser någon roll för svensk välfärd? I Välfärdstjänster i omvandling*. Statens Offentliga Utredningar 2001:52. Fritzes Publikationer: Stockholm. S 168

¹⁸ Svedberg, Lars(2001). S 166

¹⁹ Svedberg, Lars (1999). Ss 45-46

förskjutningen; ideellt socialt arbete kom i Sverige, vars befolkning sedan länge haft ett relativt gott förtroende för statsmakten, alltmer att betraktas som en paternalistisk rest från en tid med utbredda orättvisor och fattigdom. Den gamla fattigvården kritiserades för dess ojämlika utformning där mottagandeparten försattes i tacksamhetsskuld gentemot sin vårdnadsgivare. I det nya samhället skulle inte denna omsorgsmodell behövas utan den sociala tryggheten skulle tillförsäkras alla genom offentligt finansierade välfärdsprogram som skulle administreras av en utbildad profession. Denna diskurs kom att prägla större delen av den svenska efterkrigstidens välfärdspolitik.²⁰

Omkring 1990 kan man emellertid börja skönja en viss förändring på området. Från och med detta årtionde har det sociala frivilligarbetets vara eller icke vara återigen blivit en fråga på tapeten. Lars Svedberg menar att det även vid denna tidpunkt går att tala om en materialistisk och en ideologisk drivkraft. Å ena sidan motiverade det tidiga nittioalets ekonomiska kris, i kombination med en åldrande befolkning, ökade ideella insatser. Å andra sidan drevs omvandlingstrycket på av nyliberala debattörer som förespråkade kraftiga nedskärningar i den offentliga sektorn och som ville ersätta denna med olika former av privat och ideell verksamhet.²¹

Huruvida avregleringsförespråkarna nådde ut med sitt budskap är dock tveksamt, menar Lars Svedberg. Den svenska offentliga sektorn står sig fortfarande stark i fråga om de sociala tjänsterna. Det tillskott av sociala frivilligarbetare som skett de senaste decennierna är inte av samma art som de som fanns under det tidiga nittonhundratalet. Idag sker det ideella arbetet allt som oftast i samarbete med kommunerna och har som uttalat mål att vara ett komplement, snarare än ett alternativ, till den offentliga välfärden. På sätt och vis börjar den ideella välfärdsproduktionen alltså bli en integrerad del av den offentliga.²²

2.2.2. Frivilligcentraler

Det som kanske allra bäst beskriver den nya tidens organiserade frivillighet är de så kallade frivilligcentraler som blivit allt vanligare runtom i Sverige. Från att, ett decennium tidigare, ha varit ett relativt okänt fenomen uppskattades antalet frivilligcentraler i Sverige strax före millennieskiftet att uppgå till omkring etthundra stycken. Dessa, allt som oftast lokalt

²⁰ Svedberg, Lars (1999). Ss 45-46

²¹ A.a. S 47

²² A.a. Ss 48-49

förankrade, inrättningars främsta funktion är att verka som samordningsorgan för de frivilliga krafter som existerar inom ett specifikt geografiskt område.²³ Frivilligcentralernas uppbyggnad varierar i viss mån men nedan presenteras ett antal idealtypiska drag.

Intressant i sammanhanget är att frivilligcentralerna oftast är frukten av kommunala politikere eller chefstjänstemäns initiativ och drivs av professionell avlönad personal. Dess främsta uppgift består i att organisera det sociala frivilligarbetet, både tillfälliga så kallade punktinsatser och mer kontinuerliga insatser. De volontärer som är knutna till centralen har liten autonomi och mycket lite att säga till om. Man kan uttrycka det som att frivilligcentralerna agerar hjärnan i en organisk struktur där de enskilda volontärerna är händerna. Centralerna tar in önskemål om sociala tjänster som ska utföras och kontaktar sedan de uppknutna volontärerna för realiserandet av dessa tjänster.²⁴

En kritik som riktats mot dessa frivillighetscentraler, vilket närmare beskrivs i nästa kapitel, är att de i det närmaste har fått formen av kommunala förvaltningsorgan. Organisationerna påstås röra sig i ett oklart gränsland mellan det offentliga och det frivilliga. Till viss mån kan arbetsdelningen ge upphov till att frivillighetscentralerna i praktiken får något som liknar en myndighetsutövande funktion.²⁵

En viktig princip, bakom vilken frivilligcentralerna sällar sig till, är att de ska vara icke-ideologiskt drivna. Organisationerna ska inte vara förändringsinriktade. Rent konkret förväntas att de inte uttryckligen arbetar för att på något sätt konkurrera med den offentligt drivna verksamheten. Det anses också viktigt att man koncentrerar sig på utförandet av så kallade "restuppgifter", det vill säga sådana uppgifter som i avsaknad av det volontära engagemanget inte skulle utföras överhuvudtaget.²⁶

2.2.3. Den sociala frivilligsektorn i Umeå kommun

Situationen i Umeå löper i mångt och mycket parallellt med den utveckling som råder på riksnivå. Den sociala frivilligheten tillåts ta en allt större plats och inställningen ifrån det offentliga tycks vara överlag positivt. Denna bild understryks i de riktlinjer för den sociala

²³ Lundström, Tommy & Svedberg, Lars (1998). *Svensk frivillighet I internationell belysning*. I *Socialvetenskaplig tidskrift 1998, nummer 2-3*. S 121

²⁴ A.a. Ss 121-124

²⁵ Ibid. Ss 121-124

²⁶ A.a. Ss 121-122

frivilligsektorn som fastställdes av Umeå kommunfullmäktige i mars 2005. I denna avsiktsförklaring deklarerar att den ideella sektorn har viktiga och speciella uppgifter att fylla i det lokala välfärdsarbetet. Dessa är tänkta att realiseras i nära samverkan med de kommunala verksamheterna.²⁷

Kommunfullmäktige ser en mängd fördelar med ett fördjupat samarbete med de lokala volontära krafterna. Nedanstående punkter nämns som några av de mest beaktansvärda.

- Det antas kunna skapa en känsla av mervärde för både vårdtagare och vårdgivare.
- Man får in outnyttjad kompetens på området.
- Folkhälsan kan stärkas i och med möjligheten att bryta med utanförskap och isolering för såväl volontär som vårdtagare.
- I och med engagerandet av volontärverksamhet får man en aktörsmångfald som kan hjälpa till att kritiskt granska den bedrivna verksamheten.²⁸

I dokumentet slår kommunfullmäktige också fast ett antal oomkullrunneliga principer som måste uppfyllas.

- Volontära insatser ska under alla omständigheter betraktas som frivilligengagemang och ske utan ekonomisk ersättning. De bygger på ömsesidighet och utgör ingen anställningsform.
- Volontära insatser ska vara ett komplement till, inte en ersättning för, professionens arbete. Frivilliginsatserna ska syfta till att skänka ett mervärde.
- Volontära insatser förutsätter delgivning och förankring hos ordinarie personal.
- Volontären ges tolkningsföreträde och rätten att avsvära sig ett uppdrag som denne anser borde ligga hos professionen.²⁹

Även Umeå kommun har satsat på uppbyggandet av frivilligcentraler, vars övergripande karaktär redogjordes för under föregående rubrik. I Umeå finns två organ av denna samordnande art, Frivilligcentralen och Volontärförmedlingen, som båda, åtminstone till viss del, är frukterna av kommunala initiativ. Dessa två förmedlar många av kommunens volontäruppdrag, men mellanhänderna kan också slopas och frivilliga kontrakteras direkt av exempelvis det enskilda äldreboendet.

²⁷ Umeå kommunfullmäktige (2005-03-29). Ss 3-4

²⁸ A.a. S 4

²⁹ A.a. S 5

Volontärförmedlingen startades 2006 av Umeå kommun men bedrivs idag genom upphandling av KFUM. Organisationen syftar till att underlätta kontakten mellan volontärer, frivilligorganisationerna och den offentliga verksamheten. De två sistnämnda vänder sig hit för att söka befintliga volontärer för utförande av specifika arbetsuppgifter. Den enskilde privatpersonen kan söka sig hit om hon/han har ett intresse av att utföra frivilligarbete. Kort sagt spelar man rollen av en slags arbetsförmedling för frivilligarbetare.³⁰

Frivilligcentralen har funnits etablerad i Umeå ända sedan 1999 och drivs av fem stycken pensionärsorganisationer och Röda korset, med finansiering av kommunen. Dess funktioner är snarlika de som Volontärförmedlingen har, det vill säga att skapa och förmedla volontärarbete i Umeå kommun. Frivilligcentralen organiserar dock främst yrkeslivspensionerade volontärer, till skillnad från Volontärförmedlingen, och verksamheten är främst primärt inriktad på äldrevård. Man förmedlar dels så kallade punktinsatser, vilket är enstaka uppdrag som exempelvis promenader eller biblioteksbesök, och dels mer kontinuerliga uppgifter i hem och på äldreboenden. I dagsläget är så många som hundrasjuttio personer engagerade i Frivilligcentralens verksamheter.³¹

Sammanfattningsvis har den sociala frivilligsektorn i Umeå de senaste åren kommit att spela en allt viktigare roll för välfärden. Dels praktiskt genom bildandet av olika mötesforum, men kanske minst lika viktigt är det symboliska erkännande man fått från offentligt håll, inte minst genom artikulerandet av volontarismens värde i kommunfullmäktiges avsiktsförklaring.

³⁰ <http://www.volontarformedlingen.nu/info.aspx> (2007-02-22)

³¹ Frivilligcentralen (2007-03-29) Årsmötesprotokoll.

3. Teorier om social volontarism

Så var det dags att ta en titt på det existerande teoretiska ramverket omkring frivilligsektorn. Det går att peka på såväl fördelar som nackdelar med att kommuner engagerar ideella aktörer i det sociala välfärdsarbetet. Förespråkarna nämner främst de sociala och ekonomiska vinster som samverkan kan ge. Skeptikerna frågar sig om inte volontärer i själva verket snarast är att betrakta som konkurrenter till det offentliga. Nedan följer en mer detaljerad begreppskarta över de olika sätt på vilket man kan betrakta volontarismens samhällsroll.

3.1. Positiva röster

3.1.1. Positiv välfärd

Den brittiske sociologen Anthony Giddens har myntat begreppet *positiv välfärd* för att beskriva vad han anser utgöra en medelväg mellan den gamla socialdemokratin i Esping-Andersens tappning och den marknadsinriktade liberalismen. Välfärdsstaten har precis trätt in ett nytt millennium, med nya uppgifter och nya problem att ta itu med. Dilemmat är, enligt Giddens, att de politiska stridsfrågorna och skiljelinjerna är desamma som i mitten på förra seklet. Detta är mycket bekymmersamt eftersom det innebär att det finns en diskrepans mellan politisk teori och realitet. Lanserandet av den positiva välfärdsstaten är ett försök att överbrygga detta avstånd genom att formulera en ny välfärdsdoktrin. Framför allt ska Giddens argument läsas som kritik mot en socialdemokrati som enligt honom kört fast i gamla hjulspår.³²

Negativ välfärd är Giddens beteckning på den top down-präglade organisation han anser vara förhärskande i den gamla socialdemokratiska välfärdsdiskursen. Den anses präglad av en byråkratisk och regelstyrd planläggning som alienerar och nedbringar individen till att utgöra blott en siffra i systemet. I rent ekonomiska termer har modellen bidragit till ett förhållandevis jämställt samhälle men andra faktorer har tyvärr förbisetts. I denna form av *negativa* välfärdssystem blir individen reducerad till en välfärdsottagare medan hon förnekas möjligheten att vara en deltagare i välfärdsproduktionen, utöver att betala in sin skatt.³³

³² Giddens, Anthony (2000) *The Third Way and its Critics*. Polity Press: Cambridge. Ss 3-4

³³ Giddens, Anthony (2000). *Positive Welfare* i Pierson, Christopher & Castles, Francis G (2000). *The Welfare State Reader*. Polity Press: Cambridge. S 372

Socialdemokratins stora problem är enligt Giddens dess ovilja att bryta med de tungrodda och oflexibla negativa välfärdslösningarna. Som ett exempel nämner han det sätt på vilket äldre människor helt förpassas bort från samhällslivet efter att de gått i pension. Det måste visas en större vilja att ta tillvara på även deras kompetens, i den mån de som individer vill ställa upp. Ett av vår tids största välfärdsproblem är den förändrade demografiska situationen, befolkningen blir helt enkelt äldre. Ett land som Sverige har inte råd att finansiera en allt större äldrevård på samma sätt som gjorts tidigare. Den ideella sektorn måste tillåtas ta större plats inom välfärdsproduktionen.³⁴

Människor måste ha en större möjlighet att själva kunna bestämma över sitt samhällsdeltagande. Detta ska ske genom införlivandet av fler inslag av den positiva välfärden. Med detta avser Giddens mer av frivilliga och flexibla lösningar. Vi måste sluta tänka i termer av välfärdsstat och mer i termer av välfärdssamhälle, i vilket vi alla tillåts vara med och bidra efter våra egna möjligheter och premisser. Att exempelvis inte ta tillvara på de frivilliga krafter som vill ställa upp är ett rent slöseri med resurser. På detta sätt är en välfärdsreformerings ekonomiskt måste.³⁵

Resonemang av ovanstående art betraktas ofta med skepsis av främst vänstersympatisörer, menar Giddens. Man läser felaktigt in mellan raderna en marknadsorientering. Giddens hävdar emellertid att den positiva välfärden är en förutsättning för, snarare än ett hot mot, den offentligt finansierade universella välfärden. Utan en reformering kommer socialdemokrater ha svårt att rättfärdiga ett högt skatteuttag då folk kommer att anse att man inte får tillräckligt mycket tillbaka.³⁶

3.1.2. Socialt kapital

Ett frekvent angivet skäl till varför den ideella sektorn bör få en mer framskjuten samhällsroll är föreställningen omkring dess potential att generera så kallat *socialt kapital*. Termen socialt kapital förknippas kanske allra mest med Harvardstatsvetaren Robert D. Putnam som har gjort sig känd genom sin forskning omkring det civila samhället och dess förutsättningar och inneboende värde. Men vad är då socialt kapital och varför lägger Putnam så stor vikt vid dess existens?

³⁴ Giddens, Anthony (2000). I Pierson, Christopher m fl. S 374

³⁵ Ibid

³⁶ Giddens, Anthony (2000). Ss 34-37

Ett samhälle präglat av ett stort socialt kapital är, uttryckt i all sin enkelhet, ett samhälle där dess medborgare hyser tillit och förtroende för varandra, där man umgås fritt och obehindrat med varandra utan att hysa skepsis eller rädsla för varandra.³⁷ De allra flesta skulle antagligen skriva under på att detta är positiva egenskaper för ett samhälle, men frågan är hur detta sociala kapital i realiteten framkallas; vad är dess ursprung?

Putnam menar att varken stat eller marknad förmår att på beställning generera socialt kapital. Båda dessa sektorer präglas, om än i varierande utsträckning, av en hierarkisk struktur. Medborgarna betraktar dessa som något abstrakt och utanförstående. Marknadens och statsmaktens påfund kommer obönhörligt att betraktas som direktiv och order, inte som något frivilligt. Socialt kapital byggs underifrån, av människors dagliga praktiker, och kan därför omöjligt komma från dessa toppstyrda samhällsinrättningar.³⁸

Istället är det i det civila samhället, här definierat som frivillighetsbaserade organisationer och samfund, som bär det sociala kapitalets frö. Dess självständighet i relation till såväl stat som marknad, och det faktum att man faktiskt själv väljer huruvida man vill vara med eller inte, gör att dessa organisationer uppfattas som legitima. Det är dessa, samhällets mindre byggstenar, som enligt Putnam utgör det sociala kitt som innehar kraften att hålla samman hela samhällsbygget. De frivilliga sammanslutningarna människor emellan sammanför personer med olika sociala bakgrunder, generationstillhörigheter och etniciteter. Människor som kanske annars aldrig skulle ha träffat varandra får chansen att mötas.³⁹

Vad gäller den sociala frivilligsektorn specifikt intar Putnam, inte helt överraskande, också en förespråkande ställning. Denna form av välfärd anses som överlägsen den statliga och marknadsdrivna av den enkla anledningen att det genom sin frivillighet upplevs som bättre hos brukarna. Man känner sig inte som en belastning, vilket ofta kan vara fallet i den offentligt drivna välfärden. Eftersom frivilligarbetaren äger större frihet inom denna organisationsform upplever även denne också i regel en bättre trivsel. Man antas helt enkelt känna en mer personlig koppling till sitt förehavande än vad man gör inom sektorer där lönen är en del av drivkraften. Det sociala frivilligarbetet ska inte förväxlas med monetär

³⁷ Putnam, Robert D (1993) *Making Democracy Work*. Princeton University Press: Princeton, New Jersey. Ss 165-166

³⁸ Ibid

³⁹ Putnam, Robert D (2001). *Den ensamme bowlaren – den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. SNS Förlag: Stockholm. Ss 121-128

välgörenhet, det vill säga att skänka pengar. Detta kan förvisso vara en god gärning men stärker inte det sociala kapitalet eftersom detta bara kan ske genom sociala samverkan ute på fältet.⁴⁰

Putnams synpunkt att den civila sektorn skulle vara kvalitativt bättre lämpad än den offentliga har dock också meningsmotståndare. I synnerhet vänsterdebattörer på nittioalet hyste en stor skepticism mot dessa tankegångar som uppfattades vara högerretorik vars mål var att nedmontera den svenska välfärdsstaten. Idag är kritiken förvisso inte lika stark men fortfarande ställer sig många på vänsterkanten skeptiska till den sociala civilsektorn, menar idéhistorikern Lars Trägårdh.⁴¹

3.1.3. Mångfaldens styrka

Ordet mångfald har kommit att få ett allt större utrymme i olika samhällsanknutna debatter de senaste åren. Någon exakt betydelse av termen går knappast att ge eftersom det används som argument för förändring inom en mängd olika frågor. Bland annat kan begreppet nyttjas för att accentuera vikten av att ha en jämn könsfördelning, och rättvis etnisk representation, inom politik och näringsliv.

I en annorlunda, mer marknadsinriktad kontext, kan man i det närmaste sätta likhetstecken mellan mångfald och valfrihet. Ur denna synpunkt blir den praktiska innebörden av ordet att det finns en mångfald av aktörer på marknaden som konsumenten kan välja emellan. Grundsynen här är alltså anti-monopolistisk och liberal och grundar sig i föreställningen att en konkurrensutsatt bransch leder till bättre kvalitet och kostnadseffektivitet. Enligt denna åskådning ska staten, om den överhuvudtaget ska bedriva verksamhet, bedriva den på samma villkor som andra aktörer och absolut inte inneha en monopolställning.⁴²

När Umeå kommun, och andra kommuner runt om i landet, ger större socialt ansvar till ideella krafter talar vi emellertid inte om en konkurrensutsättning i ordets ovanstående bemärkelse. Det uttalade motivet är ju som sagt att de ska komplettera, inte konkurrera, med den offentliga verksamheten. Men att ha en mångfald av aktörer aktiva inom verksamheten kan även ha andra fördelar än blott konkurrensmässiga sådana. En stängd verksamhet kan

⁴⁰ Putnam, Robert D (2001). *Den* Ss 121-130

⁴¹ Trägårdh, Lars (1999) *Det civila samhället som analytiskt begrepp och politisk slogan*. I Statens Offentliga Utredningar 1999:84. S 13

⁴² Blomqvist, Paula & Rothstein, Bo (2000). *Välfärdsstatens nya ansikte*. Agora: Stockholm. Ss 51-55

nämligen riskera att bli statisk och insynsskyddad, något som mångfalden kan förmodas råda bot på. Man kan tänka sig att de volontärer som nu engageras till den offentliga verksamheten kan bidra med nytänkande och upptäcka oegentligheter i de ordinarie förfarandeprocesserna. Synen på statlig och kommunal verksamhet som inskränkt, byråkratisk och ineffektiv riskerar annars att bli förhärskande.⁴³

Tesen om mångfaldens positiva egenskaper är nära förbunden med Giddens teori om positiv välfärd på så sätt att de båda betonar den ideella sektorns möjligheter att göra den offentliga sektorn mer flexibel, transparent och förändringsbenägen genom att anmärka på behov och brister. Giddens kallar det att *offentliggöra offentligheten*.⁴⁴

3.2. Kritiska röster

3.2.1. Frivillighet som kompensation till den offentliga sektorn

Man kan hitta flera olika infallsvinklar för att belysa det problem som rubriken presenterar. Å ena sidan kan man anamma ett direkt ideologiskt angreppssätt där den offentliga välfärden ses som ett mål i sig. Å andra sidan kan man kritisera frivilliginslagen på grundval av att de rivaliserar med andra, för somliga mer önskvärda lösningar.

För även om det uttalade målet för samverkansplanen mellan offentlighet och frivillighet är att det senare endast ska utgöra ett komplement kan detta arrangemangs praktiska utfall givetvis ifrågasättas. Volontärerna har måhända särskilda uppgifter att utföra, skiljda från den ordinarie verksamheten, men man kan alltid hävda att en viss rivalitet ändå föreligger. Därmed inte sagt att frivilligorganisationerna medvetet skulle motarbeta den offentliga sektorn, men genom dess kontribution på området kan man ändå hävda att de på sätt och vis underminerar kraven på de politiskt ansvariga att nyanställa, eller förbättra villkoren för den redan anställda, betalda arbetskraften.⁴⁵

Detta sätt att angripa den ideella sektorns existens på området snuddar vid den vetenskapsdisciplin som brukar kallas *public choice*. Den syftar, korthugget uttryckt, till att studera politiker och deras beslut med utgångspunkten att de handlar på ett rationellt sätt för

⁴³ Blomqvist, Paula & Rothstein, Bo (2000). S 51-55

⁴⁴ Giddens, Anthony (1998). *Tredje vägen – om socialdemokratins förnyelse*. Atlas Förlag: Stockholm. Ss 122-123

⁴⁵ Giddens, Anthony (1998). Ss 18-19

att maximera egennyttan, genom ekonomiska eller röstmaximerande vinster. Public choice förespråkare anser att samhällsforskningen upphöjt politikens förehavanden till en idealistisk nivå när deras handlingar i själva verket borde studeras på samma sätt som vi studerar andra samhällsmedborgares. Ett public choice-perspektiv på frågan om kommun och frivilligsektor skulle med andra ord kunna ifrågasätta huruvida politikerna inte i realiteten nyttjar gratisarbete för att skyla över den offentligfinansierade sociala servicens bristande kvalitet. Public choice-teorier är oftast svårt att belägga empiriskt men det hindrar naturligtvis inte att uppfattningar av denna art kan spira ute i samhället.⁴⁶ Meningen med denna studie är ju heller inte att utreda varför arrangemanget ser ut som det gör utan hur det faktiskt uppfattas.

Frivilligheten kan också tänkas ske på bekostnad av andra lösningar. En debatt som idag förs inom den svenska arbetsmarknadspolitiska debatten är vad man ska göra med alla de människor som av olika skäl inte är kapabla att arbeta heltid men som skulle kunna klara av en deltidsanställning. Några av dessa skulle ju möjligtvis kunna arbeta med just de ”mervärdesuppgifter” som idag tilldelas den sociala frivilligsektorn. Även på denna punkt finns alltså en presumtiv konflikt mellan den avlönade och den oavlönade arbetskraften lurande i bakgrunden.⁴⁷

En mer renodlat ideologisk kritikpunkt bygger på ett slags Pandoras ask-resonemang. Den traditionella svenska välfärdsmodellen vilar som sagt på en offentligfinansierad och universalistisk grund. Att öppna dörren för frivilliginsatser kan enligt reformkritiker vara bland de första stegen mot en mer marknadsinriktad vårdapparat och i förlängningen bidra med en mer individualistiskt anordnad välfärdsregim.⁴⁸

3.2.2. Förlorad autonomi för frivilligorganisationerna

När offentlighet och civilsektor ska samverka väcks givetvis en del intressanta frågor om hur detta rent praktiskt påverkar samspelet och relationerna de två parterna emellan. Hur ser maktstrukturerna ut? Som vi tidigare noterat har kommunen ofta den ledande ställningen när det gäller att initiera och organisera volontärinsatserna. Om vi anammar Putnams uppfattning om att det sociala kapitalet bara kan byggas underifrån väcker detta oundvikligen en del

⁴⁶ Lewin, Leif (1988). *Det gemensamma bästa. Om egenintresset och allmänintresset i västerländsk politik*. Carlssons Förlag: Stockholm. S 81

⁴⁷ Jeppsson Grassman, Eva (1998). *Full sysselsättning! Frivilligt arbete och annat arbete i Sverige och några andra europeiska länder*. I *Socialvetenskaplig tidskrift nr 2-3* (1998). S 129

⁴⁸ Giddens, Anthony (1998). Ss 45-46 & 118

spörsmål. Man kan fråga sig; hur frivillig blir egentligen frivilligheten under en sådan här ordning?

Klart är att volontarismen de senaste decennierna fått allt fler uppgifter att sköta inom det sociala arbetets sfär. Detta behöver emellertid inte betyda att de ideella organisationerna fått mer att säga till om. Till viss del kan kanske det motsatta förhållandet råda. Som tidigare nämnts får inte civilsektorn bedriva ideologisk och förändringsinriktad verksamhet. Detta kan på många sätt tyckas vara självklara premisser för dess verksamhets existensberättigande. Men samtidigt bidrar ju detta kringkärnande av frivillighetens autonomi i förhållande till det offentliga till att späda på bilden av frivilligsektorn som den offentliga sektorns förlängda arm och inte som den fristående samhällskomponenten som den är tänkt att vara.⁴⁹

Lars Svedberg, som studerat den civila sektorn både i Sverige och i andra länder, har berört dessa frågor. Han noterar att det på grund av de fakta att den sociala frivilligsektorn ofta till viss del drivs av offentliga medel och att kommunerna har en arbetsledande funktion kan finnas en risk att frivilligsektorn i det närmaste kan uppfattas ha myndighetsutövande funktioner. Detta förhållande är relativt vanligt i den liberala anglosaxiska välfärdsregimen och kan också komma att bli en realitet här, där annars folkrörelsetanken varit den dominerande.⁵⁰

Denna problematik är intimt sammankopplad med föregående rubriks innehåll, då kritiska röster kan fråga sig huruvida kommunerna runtom i vårt land i själva verket anlitar icke-avlönad arbetskraft för sina egna syftens skull.

⁴⁹ Johansson, Staffan (2005). S 33-35

⁵⁰ Lundström, Tommy & Svedberg, Lars (1998). Ss 121-124

4. Metod

4.1. Forskningsintervjun som metodval

En primär distinktion inom intervjudisciplinen är åtskiljandet mellan den *standardiserade* och den *icke-standardiserade* intervjun. Den standardiserade är kvantitativt betingad till sin karaktär då forskaren ställt upp ett antal färdiga frågeställningar med på förhand definierade svarsalternativ. Denna typ av intervju påminner närmast om en enkätundersökning och används främst vid omfattande studier med många respondenter och relativt okomplicerade frågor. Den icke-standardiserade intervjun har en mer informell karaktär och saknar en fördefinierad struktur.⁵¹

I denna studie används en intervjuform som närmast kan betecknas som *semi-standardiserad*, även om den bär starkare drag av den kvalitativa icke-standardiserade varianten. Med detta avses att ett ramverk med frågor visserligen ställts samman före intervjuerna, men att avsikten varit att lämna stora möjligheter till nya frågeställningar och eventuella följdfrågor. Orsaken till att just denna intervjuvariant används är att den bäst behagade syftet. Det var en direkt omöjlighet att på förväg diktera olika svarsalternativ eftersom frågorna är av relativt komplex karaktär. Samtidigt behövdes en viss struktur för att säkerställa att samtliga relevanta frågeställningar faktiskt skulle bli representerade.

4.2. Metodologiska problem och överväganden

4.2.1. Validitet

En hög validitet innebär att forskaren kan styrka att *han/hon faktiskt undersöker det han/hon utgett sig för att undersöka*. Med andra ord betecknar validiteten hur bra den empiriska analysen och det teoretiska ramverket hänger ihop med det angivna syftet. Viktigt i sammanhanget är urvalet av respondenter som forskaren valt ut. Det är också essentiellt att man formulerar frågor som är faktiskt relevanta för det syfte man angivit.⁵²

⁵¹ Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Studentlitteratur: Lund. Ss 53-56

⁵² Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur: Lund. S 213

Även om urvalsprocessen ur validitetshänseende främst är viktigt inom kvantitativt betingad forskning är det givetvis centralt även i kvalitativa studier att man använder sig av respondenter som faktiskt har med studiesyftet att göra. För närmare information om denna undersöknings urval hänvisas till uppsatsens avsnitt om urval och avgränsningar (kapitel 1.3).

Vad gäller den strukturella formen är uppsåtet att uppsatsen ska präglas av en röd tråd där syftet motiverat val av teori och teorin i sin tur genererat de konkreta intervjufrågorna. Detta är den kronologiska ordning i vilken studien tillkommit. Efter att intervjuresultaten presenterats återkopplas de till teori och syfte. Genom detta förfarande avses diskrepansen mellan delarna att hållas i schack.

Ytterligare ett presumtivt validitetsproblem aktualiseras genom intervjupersonernas kluvna identitet. Å ena sidan har de att svara för sin organisation men å andra sidan är de ju till syvende och sist självständiga individer. Hur ska man veta vilken röst de talar med? Hur kan man särskilja yrkesutövaren från privatpersonen, om detta ens är möjligt? Medveten om att detta är en vansklig del av undersökningen har jag försökt lösa detta genom att i studien inte ta hänsyn till de resonemang som tydligt enbart är respondenternas personliga uppfattningar.

4.2.2. Reliabilitet

Med reliabilitet avses att *den kunskap som kommer fram i en studie är reellt tillförlitlig*. Det naturvetenskapliga idealet är att två identiska undersökningar också ska uppvisa identiska resultat. Inom kvalitativ samhällsvetenskap är denna norm kanske inte fullt så relevant men man bör ändå uppmärksamma den så kallade *forskareffekten*. Denna varnar för att forskaren, genom sin förförståelse inom det studerade ämnet, medvetet eller omedvetet kommer att påverka resultaten.⁵³

Självklart finns det en risk att jag vid studiegenomförandet, både i intervjusituationerna och genom tolkningsförfarandet, indirekt kan ha påverkat resultaten. Visst kan det vara frestande att exempelvis söka få polemiska svar från respondenterna och därmed utforma frågorna därefter. Genom att jag ständigt försökt ligga i kritisk opposition med studien hoppas jag emellertid ha minimerat denna forskareffekt.

⁵³ Svenning, Conny (2003). Ss 67-68

Huruvida respondenternas svar är genuint ärliga är en annan svårhanterad aspekt av reliabiliteten. Av olika skäl, till exempel organisationernas inbördes förhållande till varandra, kanske man inte alla gånger vill vara helt uppriktig. Jag har emellertid uppfattat intervjupersonerna som ärliga.

En tredje viktig aspekt ur reliabilitetshänseende är nästa kapitels resultatredovisning och som i denna uppsats sker primärt genom utvalda citat. Detta urval är naturligtvis inte av högre makt givet utan är resultatet av en medveten och subjektiv utsortering. För reliabilitetskontrollens skull har därför de fullständiga intervjuresultaten infogats som en bilaga, längst bak i uppsatsen.

4.2.3. Generaliserbarhet

Svaret på frågan om hur stora generaliseringar man i vetenskaplig mening kan göra omkring en studie är direkt avhängigt dess syfte och metod. Det vanligaste är att man med kvalitativa studier, i och med det oftast knapphändiga antalet respondenter och det icke-statistiska urvalet, ämnar *exemplifiera* snarare än att generalisera.⁵⁴

Syftet med denna studie är heller inte att generalisera i någon bredare bemärkelse, utan snarare att sätta fingret på några av de fördelar och nackdelar som ett antal personer med nyckelinsyn upplevde med denna nya form av sociala volontarism. Avsikten med undersökningen är alltså inte att kungöra något allmängiltigt svar på huruvida det sociala frivilligarbetet utgör ett hot eller en möjlighet för den offentliga välfärden. Snarare har målet varit att skissera upp ett ramverk med såväl potentiella hot som möjligheter.

På det övergripande planet är studiens karaktär med andra ord exemplifierande. Samtidigt blir frågan om studiens generaliserbarhet lite mer komplicerad än så i och med de intervjuades organisationsföreträdarroll. På ett lägre plan kan alltså studien till viss del antas vara generaliserbar. Det är exempelvis troligt att representanter för Svenska kommunalarbetareförbundet i övriga Sverige skulle ge snarlika svar som företrädaren i denna undersökning.

⁵⁴ Kvale, Steinar. (1997). S 209-212

4.3. Källreflektioner

Studien kan givetvis inte reduceras till att bara omfatta dess intervjuer. Den är i minst lika stor utsträckning en studie av litteratur, som också måste underkastas reflektion omkring exempelvis validitet och reliabilitet.

Precis som fallet är med intervjupersonerna är ju litteratururvalet också produkten av ett medvetet strategiskt urval. Man kan givetvis fråga sig huruvida just den representerade litteraturen, främst i teorikapitlet, är den mest relevanta sett i förhållande till studiesyfte och empiri. Jag anser personligen, efter att ha fått en relativt god ämnesöversikt, att de mest frekventa tvistefrågorna inom ämneslitteraturen tas upp i uppsatsen och att de alla är väsentliga. Således anser jag att validiteten i detta avseende är god.

Ur reliabilitetssynpunkt aktualiseras ännu en fråga, nämligen omkring den individuella tolkningen av litteraturupphovsmännens tankar och idéer. Huruvida detta utgör ett problem är till stor del upp till andra att avgöra. Referenser anges löpande och kritik är givetvis välkommen.

4.4. Etiska överväganden

Vid intervjustudier är det vanligt förekommande att man anonymiserar respondenterna.⁵⁵ Så är emellertid inte fallet i denna studie. Detta på grund av respondenternas egenskaper som organisationsföreträdare, snarare än privatpersoner. Uppsatsämnet bedömdes heller inte vara av känslig art på ett personligt plan, varför en anonymisering bedömdes som omotiverad.

Påpekas bör också att jag vid överförandet av intervjuresultaten från kassetband till skrivet ord tog mig friheten att redigera bort de mest extrema formerna av talspråk. Målet med presentationen var i övrigt att i relativt hög grad återspegla de faktiska samtalens språk för att inte riskera att förändra läsarens subjektiva tolkning av resultaten.

⁵⁵ Krag Jacobsen, Jan (1993) *Intervju. Konsten att lyssna och fråga*. Studentlitteratur: Lund. S 203

5. Resultatredovisning och analys

Kapitlets upplägg består i att var och en av de genomförda intervjuerna presenteras, och därefter analyseras i förhållande till det teoretiska ramverket. Detta sker alltså separat för varje intervju och i den ordning intervjuerna genomförts. På grund av intervjuresultatens relativa omfångsrikedom kommer de inte att presenteras i sin helhet i detta kapitel. Framför allt av läsvänlighetsskäl sammanfattas de istället nedan genom löpande text. Särskilt belysande, och för studien centrala, resonemang som respondenterna fört redovisas i form av citat. Notera att intervjuresultaten i dess fullständiga utförande, varifrån citaten hämtas, finns att beskåda i uppsatsens bilaga.

En annan åtgärd som vidtagits för att göra kapitlet lättare att läsa är indelandet av varje intervjuanalys i tre delar:

- Eventuella problem med intersektoriell samverkan
- Eventuella samhällsvinster med intersektoriell samverkan
- Om den intersektoriella samverkansformens framtid.

De tre delarna är inte helt avgränsbara. Ett ponerat problem kan ju, efter att man vridit och vänt lite på det, vändas till en möjlighet. Förhoppningsvis bidrar ändå denna tematiska uppdelning till att läsaren lättare kan få en översikt utav var och en av intervjuanalyserna.

5.1. Intervjuanalys: Svenska kommunaltjänstemannaförbundet (SKTF)

SKTF representerar anställda på chefsnivå som är verksamma främst inom kommun och landsting. I denna studie representeras organisationen av Bengt Björkman.

5.1.1. Eventuella problem med intersektoriell samverkan

Björkman menar att man initialt från SKTF:s håll definitivt hyste en viss skepsis inför idén med samverkan mellan kommunen och volontärer:

Det var lite fundersamt. Men när vi hade redogjorts för alla bakgrundsundersökningar så insåg man ganska snabbt att det här inte kommer att bli något som bara slängs ut. Alltså så att det blir det här hotet som man många gånger ser när man kommer med nya idéer på att man ska göra kommunala

uppgifter gratis. Det är ju så man känner att det här är inom det kommunala ansvarsområdet. Det här är det kommunen som ska utföra. Men egentligen så ligger det i gränslandet och lite utanför. Det är ju dom uppgifterna vi talar om.

Misstron bestod främst i att SKTF:s medlemmar skulle få någon form av diffust arbetsgivaransvar för de volontärer som skulle komma att vara verksamma inom vården:

Våra medlemmar är ju då oftast chefer. Det vi kände var att: hur blir en volontär ett ansvar för våra medlemmar som är chefer? Och ska dom vara ett ansvar? Svaret är ju nej! Dom ska inte vara våra medlemmars ansvar för då blir det ett slags arbetsgivaransvar. Och hur ska vi då reglera det? Hur är ansvaret för olyckor som händer ur arbetsgivarsynpunkt? Men det här blev ju ganska tydligt att det här var ingenting som kommunen skulle ta ett ansvar för. Att det utförs lägger man ut på föreningar först och främst. Och att dom uppträder i rollen som fördelare av uppgifter.

De faktorer som Björkman alltså menar skulle kunna utgöra potentiella problem för SKTF:s medlemmar rör just relationen mellan de två sektorerna; närmare bestämt oskarpa ansvarsförhållanden. Detta kan kopplas till teorikapitlets del om huruvida införlivandet av frivilligsektorn i det sociala välfärdsarbetet riskerar att uppfattas som en sorts oavlönad form av myndighetsutövning. Det skulle enligt Björkman finnas en risk för detta utifall att hans medlemmar fick ett direkt ansvar för de aktiva volontärernas förehavanden, exempelvis ur arbetsskadehänseende.

Björkman tycker emellertid inte att denna omedelbara hotbild lever kvar idag. Han tycker inte heller att arbetsdelningen mellan de två sektorerna, där den offentliga agerar beställare och den frivilliga utförare, utgör något egentligt problem. Snarare är denna uppdelning helt naturlig. I och med att kommunen vet var behoven finns blir denna arbetsdelning också den mest pragmatiska, strikt resultatmässigt åsyftat:

Ja alltså, kommunen vet ju vart det finns behov. Och kan tala om det för Frivilligcentralen. Sedan är det dom som har ansvaret, men kommunen har ju ställt krav på vad frivilligorganisationerna ska kräva av personer som går ut i den här volontärverksamheten.

5.1.2. Eventuella samhällsvinster med intersektoriell samverkan

Idag, då verksamheten varit igång ett tag, ger Björkman en överlag mycket positiv bild av volontarismen som ett inslag i den offentliga välfärdsapparaten. De frivilliga krafterna antas ha potential att utgöra ett mycket viktigt komplement till den, visserligen av nödvändighet

regelstyrda, offentliga sektorn som ibland, i och med dess beroende av lagar och förordningar, kan ha svårt att tillgodose alla människors behov:

...kommunens verksamheter inom vården det är ju utifrån lagstiftning. Och en lagstiftning måste ju sätta gränser. Men en människa har ju väldigt svårt att själv bestämma vad gränserna är. Och vi är ju väldigt olika hur mycket stöd vi behöver när vi blir äldre eller om man är handikappad. Och det är inte alltid som lagstiftning stöder att man ska få ha kommunalt stöd eller från landstinget. Så det kommer ju alltid finnas det här behovet av andra människor. Och man kanske inte har några släktingar som kan göra det.

...man (volontärerna – egen.anm) upptäcker behov som inte går att tillfredsställa lagstiftningsvägen. Vi måste, när vi sitter i en kommun och tar beslut om att en person ska ha stöd, ha några riktmärken. Och så faller ju alltid nån utanför dom här riktmärkena. Men det finns ju ett behov ändå för den här personen att få ett stöd. Och där kan ju volontärverksamheten göra mycket.

Ovanstående resonemang om den offentliga sektorns oförmåga att ge en heltäckande vård till samtliga medborgare bär väldigt många kännetecken av Giddens argumentation för vad han betitlar den positiva välfärden. Den offentliga sektorn är av nödvändighet regelstyrd, vilket i vissa avseenden kan utgöra en begränsning. Giddens talar om en, i systemet inbyggd, stelbenthet som Björkman i ovanstående intervju illustrerar genom att tala om människor i marginalen. Det finns helt enkelt många människor runt omkring i samhället som av olika anledningar behöver hjälp och stöd men som i lagens mening inte är berättigade till kommunala insatser. Det är främst för dessa människor, som hamnat mellan stolarna, som frivilligheten kan göra en insats. Genom en utökad samverkan mellan offentlig och ideell sektor antas man kunna råda bot på åtminstone en del av denna systemosmidighet. En förhöjd integration dessa två parter emellan antas vara direkt nödvändig för att möta framtida utmaningar.

5.1.3. Om den intersektoriella samverkansformens framtid

Från SKTF:s sida anser man, just av ovanstående anledningar, att frivilliginlagen har en viktig roll att fylla i framtidens vård- och omsorgsarbete:

Ja när det gäller samhällets förmåga att ta hand om enskilda människor så kommer det att behövas mer och mer stöd av sån här typ av verksamhet. För så som samhället har utformats så har det blivit så att vi har gått till en mycket ökad individualisering. Det innebär ju att när någon människa tappar fotfästet eller någon behöver stöd så är man oftast väldigt ensam. Och då kommer det här att kunna vara ett motverkande medel. Och spara kostnader.

Det är emellertid viktigt att det sker, precis som det anses göra idag, under kommunens insyn och i nära samverkan med det offentliga:

... eftersom kommunen har det lagstadgade ansvaret för omsorg av människorna så behöver man ju också ta ett större formaliserat ansvar för det här obetalda stödet. Det måste göras så rätt som möjligt så att ingen missbrukar det. Men görs det då på rätt sätt så kommer det att betyda att man kommer att spara stora pengar. Det är ju ett förebyggande, att man inte behöver den betalda omsorgen. Vi blir ju allt äldre och på sätt och vis friskare men samtidigt blir vi ju skörare ju äldre vi blir. Det går fort när man då behöver hjälp. Då är det bra om volontärverksamheten kan förebygga att det där går så fort.

5.2. Intervjuanalys: Svenska kommunalarbetareförbundet (SKAF)

SKAF organiserar de som i sin dagliga praktik stöter på volontärverksamheten, det vill säga vård- och omsorgsarbetare i form av exempelvis undersköterskor. I uppsatsen för Gunnar Eriksson organisationens talan.

5.2.1. Eventuella problem med intersektoriell samverkan

SKAF intar, som vi ska bevittna, en betydligt mer ambivalent syn på volontarismen och dess samtida och framtida roll i samhället än vad SKTF gör. Detta är heller inte särskilt egendomligt eftersom organisationen representerar helt andra yrkesgrupper. Nämligen de offentliganställda vårdarbetare, som skulle kunna tänkas hamna i en sådan konkurrenssituation med de volontära krafterna som beskrivs i uppsatsens teorikapitel.

Problematiken omkring den eventuella konkurrenssituationen är också den främsta skepsis som Gunnar Eriksson ger uttryck för i intervjun. Han och hans organisation uttrycker en oro för att Umeå kommuns samröre med den sociala frivilligsektorn kan komma att få konsekvenser, främst för de vårdarbetare som av olika anledningar har fått nedsatt arbetsförmåga. Dessa är traditionellt en utsatt grupp men i och med volontarismens intåg antas man löpa ännu större risk att helt hamna utanför arbetsmarknaden. SKAF saknar ett alternativ för denna grupp människor:

Ja alltså vi har ju sett att våra medlemmar, som skulle kunna klara av såna här lättare arbeten skulle drabbas av en undanträngningseffekt. För vi ville att man skulle göra två enheter och kolla: vad ger det här då? Att man skulle testa med

volontärer på två ställen och med långtidssjukskrivna på andra ställen, men det köpte man ju inte.

...man ska kunna göra så att man inte kastar ut vissa grupper som åker ut. Undersköterskor, vårdbiträden som råkat ut för sjukdom. Dom ska ju också hanteras men idag blir dom ju uppsagda på grund av arbetsbrist. Och dom skulle ju kanske till exempel kunna vattna lite blommor och sitta och mata Helga och Kalle och Petter så att det blir en helt annan avlastning också. Och dom kanske ger ännu mer omkring patienterna än vad volontärerna ger.

Volontärer i verksamheten är inte av ondo i sig, men att de skulle ha några särskilda egenskaper att medföra i dagens vårdapparat är inte den uppfattningen SKAF har. Det absolut viktigaste för såväl brukare som anställda är istället att de kommunanställda och deras villkor förbättras. De måste i högre utsträckning ges utrymme att utföra det mervärdesarbete som volontarismen tillskrivs. Även i detta avseende måste såklart resonemang om konkurrens infogas i analysen.

Eriksson medger visserligen att avsiktsförklaringens ledord om frivilligheten som komplement och mervärde på sätt och vis kan sägas efterföljas. Dock anser han att man ändå kan prata om en sorts indirekt konkurrenssituation. Riskerna som SKAF ser är att mycket av ansvaret för det tyngre vårdarbetet lämnas kvar på den ordinarie personalen samtidigt som de förlorar de lättare och mer socialt trivsamma uppgifterna, allt eftersom dessa sysslor tas över av frivilliga:

Jag tycker att, om kommunen eller en privat aktör nu liksom tittar på den här utslagningen som sker...jag menar det kanske är nån som har lite ont i axeln eller. Jag menar att den här personen då ska kunna gå in och jobba litegrann, kanske vattna blommorna eller ta hand om brukarna. Men sånt finns ju inte idag. För allt styrs ju av en påse med pengar och det är ju därför som dom vill föra över mer och mer på volontärerna.

SKAF kritiserar även samarbetsformen de två sektorerna emellan som anses vara alltför styrd. Det är kommunens behov som sätts i första rummet och inte brukarna som individer. Nedanstående citat kan i allra högsta grad återkopplas till teorisektionens resonemang rörande frågetecknen kring om frivilligsektorn i praktiken kan betecknas som myndighetsutövare, lydande under kommunens pipa:

Nej, den är styrd. Den är styrd. Den är styrd. Och det kan vi ju se som organisation också att den är fruktansvärt styrd. Vad är det man vill ha egentligen va? Jag tycker, det utgår ju inte ifrån brukarna utan det är nästan det kommunen har och

liksom: dom pekar vart dom ska nåanstans. Det har vi också haft synpunkter på att: det borde inte vara så. Det borde vara brukarna som frågar att: jag skulle vilja komma ut. Men så är det inte. Det är nästan frågestyrt.

5.2.2. Eventuella samhällsvinster med intersektoriell samverkan

Trots allt ser man inte bara negativt på volontarismen från SKAF:s håll, vilket kanske ovanstående utläggning låter påskina. Likt Bengt Björkman för nämligen också Gunnar Eriksson ett Giddensliknande resonemang omkring nödvändigheten av vissa förändringar inom, framför allt, äldreården. Framtidens förmodade prekära demografiska situation kräver att frivilliginslagen tillåts medverka på ett annat sätt än tidigare. Detta motiveras dels utifrån kostnadshänseende och dels som ett sätt att hålla marknadskrafter och behoven av ett starkt personligt skyddsnet stängna. Samverkan mellan offentligheten och det ideella framförs på detta sätt som ett mer önskvärt alternativ än att exempelvis kostnadsbelägga vissa aktiviteter:

Jag tror att i och med att vi kommer att bli äldre och äldre. Det blir inte mindre. Det kommer att bli fler människor som behöver hjälp. Och om det blir mindre och mindre pengar i påsen då som ska finansiera det här. Och jobb som brukarna ska få betala för vissa saker då. Så om framtiden då ska vara att jag måste betala för en sak, så kanske det måste vara så att man hellre har en volontär som gör det här. Eller en god granne då som klipper gräsmattan eller hänger upp gardiner och sådär. Så jag tror att det kommer att öka. Det kommer att öka.

5.2.3. Om den intersektoriella samverkansformens framtid

Även Gunnar Eriksson anser att det är troligt att frivilligsektorn kommer att bli en allt viktigare aktör. Det uttrycks därtill också, även från SKAF:s håll, en viss acceptens mot volontarismen så länge den hålls inom strikta ramar och att frivilligverksamheten har kompletterande funktioner. Gränsdragningen som den ser ut idag problematiseras emellertid:

...som sagt så tror jag att volontärerna kommer att finnas kvar. För det ser man ju, det blir fler aktörer, inte bara kommunen som har vård och omsorg. Det finns andra privata aktörer också som börjar poppa upp. Och dom har ju inga fler människor heller. Dom har ju nästan ännu mer slimmade organisationer. Så det är ju nån som ska ge den där guldkanten också, då inte personalen finns där.

Men det ska finnas styrda regelverk om vad dom ska jobba med. Det ska vara ett komplement men det är en mycket svår gränsdragning.

5.3. Intervjuanalys: Frivilligcentralen

Umeås frivilligcentral, vars organisation presenteras närmare i kapitel 2, företräds i uppsatsen av dess ordförande Ulla Forssten.

5.3.1. Eventuella problem med intersektoriell samverkan

Forssten, som i sitt arbetsliv agerat fackrepresentant inom SKAF, är väl medveten om de kontroversiella frågor som inte minst berör en eventuell konkurrenssituation med de kommunanställda: Hon anser dock inte att dessa hypotetiska problem utgör något reellt hot i Umeå idag, tack vare att avsiktsförklaringen både är välutformad och välexekuterad:

Ja när det här kom, att man började diskutera att frivilligt arbete skulle gå in och göra insatser åt kommunen, så var det ju många frågetecken: hur ska man klara det här? Och på den tiden diskussionen var som mest aktuell jobbade jag fackligt inom SKAF. Och jag tyckte att frivilligt arbete var nog rätt bra. Men skulle dom här frivilliga gå in och göra dom lättare uppgifter som vårdpersonalen behöver ha för att klara av jobbet? Men jag drev frågan att man inte skulle ta bort dom här småjobben. Och det blev ju så också, till exempel då i den här överenskommelsen med Umeå kommun. Det är bra att det finns gränser för oss som engagerar oss frivilligt, att vi kan säga nej när vi känner att: det här ska inte vi göra.

Det faktum att de enskilda volontärerna enligt avsiktsförklaringen ges vetorätt inför sina tilldelade uppgifter nämns som särskilt viktigt i sammanhanget. Forssten är nämligen införstådd med att det, främst på grund av okunskap från kommunalt håll, kan hända att tveksamma uppdrag hamnar på volontärernas bord och då är det viktigt att volontärerna äger klara verktyg med vilka man kan avyttra sig dessa.

5.3.2. Eventuella samhällsvinster med intersektoriell samverkan

Inte helt oväntat rymmer Ulla Forsstens argumentation starka kopplingar till Putnams resonemang om det sociala kapitalet. Hittills har denna aspekt varit relativt frånvarande i analysen. Frivilligarbetet lyfts här fram som ett fenomen med starkt inneboende egenvärde. Ulla Forssten lyfter fram den känsla av behövighet hennes medlemmar känner över att få göra en insats:

Saken är ju den att 65 år är ju ingen ålder idag, jag menar vi är ju igång tills vi är...Vi tittar inte på åldern på samma sätt som vi gjorde förut. Ja och så det här frivilliga arbetet gör också att man blir aktiverad, man tänker inte på att man har

fyllt ett visst årtal. Man gör nåt som man tycker är roligt, så håller man sig piggare. Och det här att gå ut som volontär, det är rena friskvården. Det är friskvård för den som går ut som volontär. Du måste hålla hjärnan klar och passa tiderna. Men sitter du hemma hela dagen tänker du kanske: jag tar en promenad. Men sen blir det att du inte orkar: det var så jobbigt så du stannar hemma.

Det har ett eget värde och det är väldigt positivt att kunna gå ut som volontär. Man får känna att man är behövd och att nån frågar efter en. Det är nån som blir glad när man kommer. Och att kunna hjälpa en med att gå ut med en hund eller vad man nu har för intressen. Ja, jag tror det här, hela grejen med volontärer det är nåt som bara kommer att utvecklas mer.

Intervjuresultatet innehåller, utöver det sociala kapitalets område, också starka kopplingar till Anthony Giddens politiska tredje vägen-doktrin. Denna gång belyses den emellertid från ett annat håll än tidigare, nämligen från de seniora frivilligarbetarnas. En viktig del av Giddens kritik av den traditionella socialdemokratin som trög och oflexibel rör just, den ofta ofrivilliga, utslagningen av äldre människor i samhället. Exempelvis den gamla ordningen med fixerad pensionsålder som skapades vid en tidpunkt då få människor orkade arbeta längre än till 65 års ålder. Äldre människor förväntades helt enkelt ha spelat ut sin samhällsroll. Precis som Ulla Forssten belyser finns det dock en uppsjö av människor idag som kan, och framför allt vill, göra en insats. Denna resurs bör också, av samhällsekonomiska hänsyn, följdriktigt utnyttjas och denna typ av volontärintsatser ses som ett bra sätt att tillvarata de äldre medborgarnas förmågor.

5.3.3. Om den intersektoriella samverkansformens framtid

Av ovanstående skäl anser man från Frivilligcentralens håll att den sociala frivilligsektorn har en viktig framtida samhällsroll. Detta gäller såväl på mikronivå, för de enskilda volontärernas och brukarnas välbefinnande, som på makronivå, för att tillvarata outnyttjade resurser i samhället. Forssten poängterar dock vikten av att det finns tydliga regler omkring verksamheten, något som också anses existera i dagens Umeå.

5.4. Intervjuanalys: Volontärförmedlingen

Sara Nordström är anställd av KFUM och arbetar som volontärförmedlare på Volontärförmedlingen.

5.4.1. Eventuella problem med intersektoriell samverkan

Nordström är främst inne på den inbördes relationen mellan det offentliga och det frivilliga när hon diskuterar tänkbara problem inom den intersektoriella samverkansformen. Även om Nordström är väl införstådd med problematiken i att volontärverksamhet ofta initieras från offentligt håll tycker hon inte nödvändigtvis att det behöver utgöra ett problem:

Volontärbyrån i Stockholm menar att vi i Sverige har väldigt lång folkrörelsetradition som man inte har i till exempel Kanada på samma sätt. Dom menar att frivilligorganisationerna i Sverige har mest kompetens på området och att man därför borde gå via dessa. Men jag vet inte riktigt. Många föreningar har ju ändå svårt att hitta frivilliga så jag tänker att; det kanske inte är så dumt att ta nya grepp. Men sen kan jag hålla med om att man i första hand bör samarbeta med frivilliga organisationer i den mån det går.

Det viktigaste skedet ligger alltså inte i initieringsfasen, utan snarare i verksamhetens dagliga praktik. Det är viktigt att relationen mellan de båda parterna är någotsånär jämlik och att det existerar reella möjligheter för båda parter att äga inflytande över dagordningen. En arbetsdelning där kommunen styr och de ideella krafterna följer blir inte bara hämmande för själva frivilligheten utan också direkt kontraproduktivt för hela samverkansprojektet, och i slutändan därmed för den samhälleliga behållningen. Båda parter måste kunna initiera projekt och vinna gehör hos motparten för dessa. Nedanstående resonemang av Nordström kan dels sammanföras med teorikapitlets diskussion om vikten av autonoma frivilligorganisationer. Dels inrymmer det många av Giddens tankar omkring skapandet av ett effektivt välfärdssamhälle, där aktörsmångfald är ett honnörsord och andemeningen ligger i att åsidosätta de hierarkiska strukturerna till förmån för mer horisontella och flexibla lösningar:

Till exempel kan ju Rädda barnen ha ett projekt igång för att stoppa mobbning som skulle kunna funka ihop med den här skolan som också vill komma igång med samma fråga. Att man liksom måste försöka knyta ihop folk och knyta ihop verksamheter. Det är ju dumt om man dubbeljobbar. Rädda barnen vill stoppa mobbning, skolan vill få in fler vuxna. Ja men då kanske ni ska jobba ihop. Det finns stora vinster med att arbeta tillsammans. Man ska inte se det som att man har

föreningslivet här och kommunen här. Då kommer man ju också ifrån lite tjafset om vem som ska rå om volontärer. Egentligen är ju det viktiga att man har en bra verksamhet.

Precis som samtliga föregående respondenter anser också Nordström att avsiktsförklaringarnas princip om frivilligsektorns kompletterande roll efterföljs mycket väl. Även om det ibland händer att uppdrag beställs som är tveksamma ur detta hänseende är det inget stort problem. Det faktum att det trots allt inträffar antas snarast ha att göra med barnsjukdomar och okunskap från kommunalt håll:

Sen finns det ju uppdrag som man får in då man känner att det här är inget volontäruppdrag. Det här borde kommunen fixa själva. Till exempel har det varit att man frågat efter volontärer för att komma och måla och då tänker man att; det har ni faktiskt vaktmästare som har i sina arbetsuppgifter att göra. Men såna gånger tycker jag mest att det handlar om okunskap och att man inte tänker efter.

5.4.2. Eventuella samhällsvinster med intersektoriell samverkan

Likt föregående respondent, och multiplicerat i större skala likt Robert D Putnam, är Nordströms resonemang starkt färgat av tanken på den ideella sektorn som det sociala kapitalets generator och särställning gentemot det övriga samhället. Detta tar sig dels uttryck genom framhävandet av frivillighetens makt att sammanföra människor av olika slag, som kanske i annat fall aldrig hade kommit i kontakt med varandra:

Ja, jag tycker det finns jättestora vinster med volontärverksamhet om man tänker på det sättet. Att dels så är mötet mellan människor väldigt spännande. Det blir ju som ett sätt att mötas och göra något praktiskt tillsammans oavsett om man pratar svenska eller vilken bakgrund man har, om man pratar ett annat språk. Om man är gammal eller ung. Det tycker jag är väldigt roligt att se att människor träffas som annars kanske aldrig skulle ha träffats.

Det förs också en argumentation omkring den sociala frivilligsektorns specifika karaktär, som även det reflekteras i Putnams teori om det sociala kapitalet. Det antas helt enkelt föreligga en kvalitativ skillnad mellan den vård som ges av den avlönade professionen och den oavlönade volontarismen. De två olika vårdtyperna antas så att säga ha olika uppgifter att fylla i välfärdssamhället, vilket väl illustreras i utdraget nedan:

Det finns en skillnad mellan nån som kommer och besöker mig för att den är anställd och nån som kommer frivilligt. Det finns ett värde i att nån kommer och besöker mig för min skull. Jag tror att det är det man är ute efter och att det är något som anställda inte kan tillgodose.

5.4.3. Om den intersektoriella samverkansformens framtid

Även Nordström är övertygad om att fenomenet kommer att växa, åtminstone den närmaste tiden, utan att hon egentligen lägger in några normativa ställningstaganden.

Det är ju väldigt spännande eftersom det pågår en stor debatt runtom i svenska kommuner om det här. Det är många kommuner som vill komma igång med volontärverksamhet för jag tror att det är lite trendigt just nu. Det ringer väldigt många till mig och säger att vi ska starta upp i Gävle och där och där. Det är oftast på kommunala initiativ, att kommunerna själva vill starta upp volontärverksamhet. Samtidigt finns ju Volontärbyrån i Stockholm som aktivt arbetar för att kommunerna själva inte ska starta upp det utan att allt ska ske genom föreningslivet.

Sammantaget uttrycker hon emellertid en positiv syn på denna typ av samarbete, givet att de kriterier som tidigare nämnts, avseende jämlikhet och makt, hålls i åtanke.

6. Slutsatser

6.1. Mot en aggregerad bild av volontarismen

Vi har nu konstaterat att det svenska välfärdsarrangemanget inte till fullo passar in i Esping-Andersens gamla svenska urtypsmodell. Det sociala frivilligarbetet blir alltmer påtagligt även inom de traditionellt offentligdrivna domänerna. Men hur ska då denna bitvis nya ordning uppfattas? Är det en indikation på att Sverige alltmer är på väg att efterlikna den liberala modellen, där ju den sociala frivilligsektorn har en mycket framskjuten roll, och är ett fullfjädrat alternativ till den offentligfinansierade regimen? Eller bör vi kanske hellre tala om frivilligsektorn som en möjlighet, en nödvändig tredje väg, för att utveckla den svenska modellen?

I och med att uppsatsen är framme vid dess slutsatskapitel är det dags att försöka ge en mer sammanhållen bild av de fyra Umeåbaserade intervjupersonernas svar. Eftersom de till viss del har haft olika utgångspunkter, och därmed lagt tyngdpunkten på olika delar i frågeställningarna, är det svårt att ge en fullständigt enhetlig bild. På ett par punkter tycks de emellertid vara relativt eniga.

- Umeå kommuns avsiktsförklaringar, på det sätt de är uppställda, efterföljs i det stora hela.
- Den intersektoriella samverkansformen kommer att bli allt vanligare i framtiden.

Således kan vi konstatera att; ja, avsiktsförklaringarna ser ut att efterföljas, men ett socialt projekts eventuella framgång eller misslyckande bör också underställas hårdare utvärdering än blott hur väl det motsvarar kommunfullmäktiges direktiv. Om nu detta är en viktig del av framtidens välfärd, vilka är de möjligheter vi måste förstå att utnyttja och vilka är de fallgropar vi till varje pris måste undvika? Med utgångspunkt i intervjurespondenternas tankegångar tecknas några av dessa möjligheter och hot upp under nästföljande två rubriker.

6.2. Volontarismen som möjlighet

Just Giddens resonemang omkring positiv välfärd tycks vinna mycket gehör hos respondenterna. Aktörerna i Umeå kommun som kommit till tals i studien tycks primärt

betrakta frivilligheten som ett sätt att motivera och bibehålla en sorts variant av den universalistiska offentligfinansierade svenska modellen. Det uttrycks hos flera av dem en tro på att en samverkan mellan det offentliga och det ideella, genom att det tillförsäkrar en god välfärd till ett acceptabelt pris för skattebetalarna, kan bevara många av de egenskaper hos den traditionella svenska välfärdsregimen som uppfattas som positiva. De egenskaper som då främst åsyftas är avgiftsfriheten och den universalistiska, alltäckande, karaktären.

Vissa av tongångarna speglar farhågor om att vi utan de volontära inslagen kan komma att få ett samhälle där familj, vänner och övriga anhöriga blir ännu viktigare för den som är i behov av vård. Detta skulle implicit innebära ett steg i konservativ riktning. Detta ses också som något djupt önskat. Det ses som en självklarhet att alla i behov av vård ska ha tillgång till mer än bara de absolut mest grundläggande tjänsterna, oavsett om man har ett brett kontaktnät eller ej. Här anses frivilliga ha en viktig roll att spela.

På samma sätt ses även volontarismen som ett sätt att hålla kostnadsbelagda vårdaktiviteter stången. Som Gunnar Eriksson från SKAF betonar så är alternativet till volontarismen kanske just en utveckling i den riktningen. Den offentliga sektorn kan ibland betraktas som något abstrakt och oöverskådligt men sanningen är ju att den, i en demokratisk stat som Sverige, är direkt avhängig det stöd som den får av dess befolkning. Den stund som människor upplever att det man får igen inte uppväger det pris som man betalar kommer den offentliga sektorn att vittra sönder. Genom att kommunen samarbetar med det ideella kan alltfler vårdtagare få en acceptabel tillvaro utan att kostnaderna för detta skenar iväg

Men volontarismen beskrivs inte bara som något som är nödvändigt för bevarandet av en någorlunda intakt svensk välfärdsmodell, vilket slutsatserna hittills kanske låter påskina. Den ses också som något som avsevärt kan *förbättra* denna modell kvalitativt. Frivilligsektorns engagemang antas kunna bidra med större flexibilitet på flera olika fronter. Dels för att en aktörsmångfald kan avhjälpa de brukare som lagen kanske inte tillskriver rättigheten till offentlig vård. Dels för exempelvis de många pensionärer som känner att de inte spelat ut sin samhällsroll. Det kan göra det lättare för människor att träffas och stärka det som Robert D Putnam kallar för samhällets sociala kapital.

Så länge målet är ett kontrakt mellan det frivilliga och det offentliga för att behålla och förbättra den gamla svenska välfärdsmodellen ses volontarismen som en möjlighet för den

offentligfinansierade välfärden. Samtliga respondenter ger också sitt stöd till någon form av socialt kontrakt mellan den offentliga och den frivilliga sektorn.

6.3. Volontarismen som hot

Inom ovan nämnda kontrakt finns det emellertid en risk att en sorts friktion uppstår som kan uppfattas som ett hot, snarare än en möjlighet. Detta accentueras tydligast genom Kommunalarbetsförbundets våndor över dess medlemmars arbetsvillkor. Det är en svår gräns att dra. När upphör volontarismen att vara en tillgång och när börjar den utgöra en anledning till alienering av de offentliganställda? Om volontärverksamheten börjar uppfattas som enbart ett sätt att spara pengar och överta de ordinarie vårdarbetarnas mervärdesuppgifter kommer den troligtvis att tappa i popularitet.

För även om samtliga respondenter håller med om att avsiktsförklaringarnas proklamation om frivillighet som komplement i princip efterföljs är frågan om vad som är att betrakta som mervärdesuppgifter, och vad som bör benämnas som huvudsaklig verksamhet, inte en helt självklar uppdelning. Knäckfrågan blir då mer exakt hur denna avgränsning ska se ut och vilka signaler den kommer att sända ut.

Ytterligare dilemman rör specifikt maktrelationen mellan de två sektorerna. Ordet samverkan antyder ett kretslopp av givande och tagande men risken, sett från den ideella sektorns synvinkel, är uppenbar att hela projektet styrs av kommunen utan att frivilligorganisationerna egentligen har så stor makt att initiera och ta initiativ till nya idéer och samarbetsprojekt. Man kan visserligen starkt ifrågasätta huruvida frivilligorganisationer ska äga makt att styra över offentliga verksamheter men faran, som Lars Svedberg uttrycker det, ligger i att dagens samarbetsform kan komma att uppfattas som oavlönad myndighetsutövning. Tre av fyra respondenter tycker dock inte att detta utgör något nämnvärt problem i just Umeå kommun idag, tack vare en tydligt formulerad avsiktsförklaring där volontären tillskrivs tolkningsföreträde inför de uppgifter hon är satt att utföra. Från SKAF:s sida riktas dock kritik mot ordningen, av precis den anledningen att verksamheten anses styrd från kommunalt håll.

7. Sammanfattande diskussion

Frågan omkring volontarismens ökade delaktighet inom den offentliga välfärdsapparaten är komplex. Faktiskt än mer komplex än jag personligen först hade kunnat föreställa mig. Den kan definitivt inte reduceras till en simpel fråga om vara eller icke vara utan den rymmer betydligt flera nyanser än så.

Min förförståelse när jag tog mig an ämnet var ambivalent. Å ena sidan kunde man ifrågasätta huruvida inte detta egentligen handlar om oavlönad arbetskraft. Det finns ju faktiskt mer än bara en kosmetisk anledning till att det offentliga och det ideella traditionellt brukar delas in i olika sektorer. Det kan uppstå många tveksamheter när kommunen och frivilligsektorn så att säga sätter sig *i samma båt*, för att anknyta till en gammal Blå Tåget-låt. Å andra sidan gav det ju en närmast stalinistisk eftersmak att opponera sig emot en livaktig ideell sektor som, med rätt förutsättningar, faktiskt har potential att utgöra en verkligt positiv skillnad för många människors vardagliga livsvillkor. Givet att det finns ett tydligt regelverk omkring hur detta intersektoriella samarbete ska se ut finns säkerligen stora fördelar att erhålla. Min personliga åsikt har i alla fall under processens gång alltmer kommit att dras mot den uppfattningen.

Paradoxalt nog är det emellertid snarare nya frågor än färdiga svar som blivit kontentan av studien. Relativt kort efter det att jag påbörjat undersökningen insåg jag nämligen att jag bara skulle ha möjlighet att blygsamt skrapa på ämnesområdets exteriör. Inte minst är framtidsaspekten viktig att framhålla för eventuella fortsättningsstudier. Samtliga intervjupersoner uppfattar volontärverksamheten som något som, av nödvändighet såväl som på grund av ökat medborgerligt intresse, kommer att eskalera i framtiden. Den självklara följdfrågan blir då på vilka grunder detta ska ske.

Kan det tänkas att vi får se en återgång till den gamla folkrörelsetanken eller kommer det offentliga att ta ännu fler initiativ för att mobilisera de volontära krafterna i samhället? I och med 2006 års riksdagsval har vi fått ett regeringsskifte där åtminstone delar av det styrande borgerliga blocket anser att staten ytterligare bör uppmuntra till ideellt socialt arbete. Centerpartiet har exempelvis, i en rapport som behandlar just civilsektorns framtid, uttryckt en vilja att volontärarbetare ska kunna beviljas en skattefri ersättning för sina göromål. Även om denna hypotetiska ersättning blott skulle handla om, som centerpartiet låter meddela,

”symboliska summor” är förslaget likväl att betrakta som kontroversiellt och utmanar hela vår föreställning om det frivilliga arbetet som fullständigt oavlönat.⁵⁶ Om denna propå skulle realiserats skulle givetvis frågorna omkring eventuell konkurrens och det verkligt frivilliga inom frivilligsektorn komma att bli än mer brännande.

7.1 Epilog

Parallellt med att slutförandet av denna uppsats var i sitt absolut sista skede inträffade något som definitivt förtjänar att omnämnas. I Västerbottenskuriren stod att läsa om Umeå kommuns beslut att lägga ned Volontärförmedlingens verksamhet. Anledningen uppges vara att kommunen inte anser att man fått tillräcklig avkastning ifrån de 700 000 årliga kronor som man satsat.⁵⁷

⁵⁶ http://www.socialforum.se/_upload/C-RapportVolontarer.pdf

⁵⁷ Västerbottenskuriren (070530). Artikelförfattare: Karin Hörnfeldt. S 8

Referenser

Blomqvist, Paula & Rothstein, Bo (2000) *Välfärdsstatens nya ansikte*. Agora: Stockholm.

Boglund, Anders & Eliaeson, Sven & Månson, Per (1993) *Kapital, rationalitet och social sammanhållning*. Bokförlaget Prisma: Stockholm.

Borzaga, Carlo. *From suffocation to re-emergence: the evolution of the Italian third sector*. In Evers, Adalbert & Laville, Jean-Louis (2004).

Briggs, Asa. *The Welfare State in Historical Perspective*. In Pierson, Christopher & Castles, Francis G (2000). *The Welfare State Reader*. Polity Press: Cambridge.

Brown, Kevin M & Kenny, Susan & Prince, John K & Turner, Brian S (2000) *Rhetorics of Welfare*. Palgrave: New York.

Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press: Cambridge.

Evers, Adalbert & Laville, Jean-Louis. *Defining the third sector in Europe*. In Evers, Adalbert & Laville, Jean-Louis (2004) *The Third Sector in Europe*. Edward Elgar Publishing Limited: Cheltenham.

Frivilligcentralen (2007-03-29) *Årsmötesprotokoll*.

Giddens, Anthony (1998) *Tredje vägen – om socialdemokratins förnyelse*. Atlas Förlag: Stockholm

Giddens, Anthony (2000) *The Third Way and its Critics*. Polity Press: Cambridge.

Giddens, Anthony. *Positive Welfare* in Pierson, Christopher & Castles, Francis G (2000). *The Welfare State Reader*. Polity Press: Cambridge.

Jeppsson Grassman, Eva (1998). *Full sysselsättning! Frivilligt arbete och annat arbete i Sverige och några andra europeiska länder*. I *Socialvetenskaplig tidskrift nr 2-3* (1998).

Johansson, Staffan (2005). *Ideella mål med offentliga medel – förändrade förutsättningar för ideell välfärd*. Sober förlag: Stockholm.

Krag Jacobsen, Jan (1993) *Intervju. Konsten att lyssna och fråga*. Studentlitteratur: Lund.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur: Lund.

Lewin, Leif (1988). *Det gemensamma bästa. Om egenintresset och allmänintresset i västerländsk politik*. Carlssons Förlag: Stockholm.

Lundström, Tommy & Svedberg, Lars (1998). *Svensk frivillighet I internationell belysning*. I *Socialvetenskaplig tidskrift 1998, nummer 2-3*.

Putnam, Robert D (1993) *Making Democracy Work*. Princeton University Press: Princeton, New Jersey.

Putnam, Robert D (2001). *Den ensamme bowlaren – den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. SNS Förlag: Stockholm.

Rothstein, Bo (2003) *Sociala fällor och tillitens problem*. SNS Förlag: Stockholm.

Socialforums hemsida: http://www.socialforum.se/_upload/C-RapportVolontarer.pdf
(070606)

Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Studentlitteratur: Lund.

Statens Offentliga Utredningar 1993:82. *Frivilligt socialt arbete – kartläggning och kunskapsöversikt*. Fritzes publikationer: Stockholm.

Svedberg, Lars. *Spelar ideella och informella insatser någon roll för svensk välfärd? I Välfärdstjänster i omvandling*. Statens Offentliga Utredningar 2001:52. Fritzes Publikationer: Stockholm.

Svedberg, Lars. *Det civila samhället och välfärden*. I Statens Offentliga Utredningar 1999:84. *Civilsamhället*. Fritzes publikationer: Stockholm.

Svenning, Conny (2003) *Metodboken*. Lorentz förlag: Eslöv.

Trägårdh, Lars (1999) *Det civila samhället som analytiskt begrepp och politisk slogan*. I Statens Offentliga Utredningar 1999:84. *Civilsamhället*. Fritzes Publikationer: Stockholm.

Umeå kommunfullmäktige (2005-03-29). *Avsiktsförklaringar och riktlinjer – Umeå kommuns samverkan med den sociala frivilligsektorn*.

Volontärförmedlingens hemsida: <http://www.volontarformedlingen.nu/info.aspx> (2007-03-22)

Västerbottenskuriren (070530)

Bilaga: Fullständiga intervjuresultat

SKTF: Intervju med Bengt Björkman

Hur såg ni på detta förslag med volontärer i det första skedet? Det vill säga när idén presenterades för er?

Det var lite fundersamt. Men när vi hade redogjorts för alla bakgrundsundersökningar så insåg man ganska snabbt att det här inte kommer att bli något som bara slängs ut. Alltså så att det blir det här hotet som man många gånger ser när man kommer med nya idéer på att man ska göra kommunala uppgifter gratis. Det är ju så man känner att det här är inom det kommunala ansvarsområdet. Det här är det kommunen som ska utföra. Men egentligen så ligger det i gränslandet och lite utanför. Det är ju dom uppgifterna vi talar om.

Så hur har er inställning förändrats sedan dess?

Ja, den här misstänksamheten lyfte vi fram med en gång. Våra medlemmar är ju då oftast chefer. Det vi kände var att: hur blir en volontär ett ansvar för våra medlemmar som är chefer? Och ska dom vara ett ansvar? Svaret är ju nej! Dom ska inte vara våra medlemmars ansvar för då blir det ett slags arbetsgivaransvar. Och hur ska vi då reglera det? Hur är ansvaret för olyckor som händer ur arbetsgivarsynpunkt? Den kopplingen ville vi undvika. Att våra medlemmar skulle få något slags diffust ansvar inom vården där vi inte hade insyn på arbetsplatserna. Men det här blev ju ganska tydligt att det här var ingenting som kommunen skulle ta ett ansvar för. Att det utförs lägger man ut på föreningar först och främst. Och att dom uppträder i rollen som fördelare av uppgifter.

Men ser arbetsdelningen ut på det här sättet? Jag tänker på Frivilligcentralen till exempel då kommunen beställer uppgifterna som ska utföras och så vidare.

Ja alltså, kommunen vet ju vart det finns behov. Och kan tala om det för Frivilligcentralen. Sedan är det dom som har ansvaret, men kommunen har ju ställt krav på vad frivilligorganisationerna ska kräva av personer som går ut i den här volontärverksamheten.

Hur upplever du att det funkar med att volontärverksamheten enbart ska utgöra ett komplement och skänka ”mervärde”. Kan det ändå inte uppfattas som en konkurrenssituation då det kan inkräkta på eventuella nyanställningar eller motivera neddragningar?

Ja det gäller ju främst kommunals avtalsområden och jag uppfattar det nu som att dom numera inte längre ser det som ett hot. Men samtidigt så kan det ju vara så att det är någon enskild som lägger ut ett uppdrag för mycket och kanske glömmer dom riktlinjer som är upprättade. Men vi har ju varit väldigt tydliga med att man, inom vården i alla fall, ska diskutera omkring volontärhjälp i verksamheten. Då har man ju sagt att innan man går ut med ett uppdrag så ska det vara ventilerat. Man ska ha pratat om det på arbetsplatsträffarna. Där ska man ha pratat om det. Så att alla är medvetna om det och införstådda med att det här är bra för vår verksamhet. Det ska vara förankrat på arbetsplatserna. Annars blir det bakvänt och någon kommer att ifrågasätta: är det inte kommunen som ska sköta det här? Ska man inte ha lön för de här uppgifterna?

Anser ni att frivilligkrafter har några speciella egenskaper? Jag menar, tror ni att de kan göra vissa saker bättre än det offentliga?

Ja jag har ju en egen tro på det. Om det sedan finns bevisat någonstans och det gjorts någon undersökning, det vet jag inte. Men så som vi fungerar människor, när vi har ett engagemang så är det ju mycket lättare att göra någonting. Och kommunens verksamheter inom vården det är ju utifrån lagstiftning. Och en lagstiftning måste ju sätta gränser. Men en människa har ju väldigt svårt att själv bestämma vad gränserna är. Och vi är ju väldigt olika hur mycket stöd vi behöver när vi blir äldre eller om man är handikappad. Och det är inte alltid som lagstiftning stöder att man ska få ha kommunalt stöd eller från landstinget. Så det kommer ju alltid finnas det här behovet av andra människor. Och man kanske inte har några släktingar som kan göra det.

Det är ju ett stöd inte bara för brukarna utan även för dom som har ansvaret att ge det lagstadgade stödet. För det kan ju komma propåer den vägen också: Här kan kommunen behöva göra en insats i och med att man får människor att träffas. Och om kommunen då ser till att det här sker i organiserad form så kan man ju då se till att man får tillbaks väldigt mycket.

I avsiktsförklaringarna nämner man även mångfalden av aktörer i sig som en möjlig fördel. Att man kan anmärka på brister och så vidare i den vanliga organisationen.

Ja inte brister, men behov. Alltså jag tror inte man gör det här för att motverka brister. Är man medveten om att man har brister då ska man ju täppa till dom. Utan det är mer att man upptäcker behov som inte går att tillfredsställa lagstiftningsvägen. Vi måste, när vi sitter i en kommun och tar beslut om att en person ska ha stöd, ha några riktmärken. Och så faller ju alltid nån utanför dom här riktmärkena. Men det finns ju ett behov ändå för den här personen att få ett stöd. Och där kan ju volontärverksamheten göra mycket.

Om ni fick bestämma om framtiden: Hur skulle volontärverksamheten se ut? Är det fortsatt viktigt med den tydliga avgränsningen?

Ja det är absolut viktigt, om vi tar det sista först. Att man är klar över vilka områden man vill ha volontärverksamhet som stöd till kommunens övriga verksamheter. Om vi ser till kommunen. Sen måste ju kommunen hela tiden ha klart för sig: vad är det vi kan komplettera? För annars hamnar man ju där, det vi från början var skeptiska emot. Är det här att göra avlönat arbete gratis? Så därför måste man ha väldigt tydligt och klart för sig vilka områden som ska stöttas med volontärverksamhet. Om utvecklingen tror jag att det här bara är en väldigt blygsam början.

Menar du då att du ser framför dig ett större antal volontärer inom samma område som idag eller?

Ja när det gäller samhällets förmåga att ta hand om enskilda människor så kommer det att behövas mer och mer stöd av sån här typ av verksamhet. För så som samhället har utformats så har det blivit så att vi har gått till en mycket ökad individualisering. Det innebär ju att när någon människa tappar fotfästet eller någon behöver stöd så är man oftast väldigt ensam. Och då kommer det här att kunna vara ett motverkande medel. Och spara kostnader.

Är de största vinsterna just att spara kostnader eller finns det några större andra vinster?

Ja alltså, eftersom kommunen har det lagstadgade ansvaret för omsorg av människorna så behöver man ju också ta ett större formaliserat ansvar för det här obetalda stödet. Det måste göras så rätt som möjligt så att ingen missbrukar det. Men görs det då på rätt sätt så kommer det att betyda att man kommer att spara stora pengar. Det är ju ett förebyggande, att man inte behöver den betalda omsorgen. Vi blir ju allt äldre och på sätt och vis friskare men

samtidigt blir vi ju skörare ju äldre vi blir. Det går fort när man då behöver hjälp. Då är det bra om volontärverksamheten kan förebygga att det där går så fort.

SKAF: Intervju med Gunnar Eriksson

Hur såg ni på detta förslag med volontärer i det första skedet? Det vill säga när idén presenterades för er?

Ja alltså vi har ju sett att våra medlemmar, som skulle kunna klara av såna här lättare arbeten skulle drabbas av en undanträngningseffekt. För vi ville att man skulle göra två enheter och kolla: vad ger det här då? Att man skulle testa med volontärer på två ställen och med långtidssjukskrivna på andra ställen, men det köpte man ju inte. Och så tyckte vi att man skulle ha tydligt regelverk, alltså att volontärer skulle göra lättare arbeten men inte sånt som undersköterskor och vårdbiträden gör idag - tungt vårdarbete. Dom ska göra sånt som sätter guldkant på tillvaron och vi tyckte ju att våra medlemmar själva kunde få göra mer sånt arbete som sätter guldkant på tillvaron. För idag är det mycket att bara springa in och ut. Man hinner inte annat och vi tänker att om det fanns mer tid så skulle vårdpersonalen få känna mer arbetstillfredsställelse.

Så du tänker att volontärverksamheten sker på bekostnad av...

Ja.

Och hur ställer ni er nu? Har det skett någon utveckling?

Ja alltså vi har väl inte hört så himla mycket. Det man har hört, från framför allt större arbetsplatser då, så har volontärer exempelvis stått och delat ut mat och då kan ju personalen tycka att det är skönt att dom får hjälp. För dom hinner inte, för det är så jattetight organisation idag. För det behövs ännu mer händer så är det. För ännu fler händer behövs för att ta hand om Helga, Kalle och Bertil.

Det är ju då formulerat att volontärer ska vara ett komplement. Hur känner ni att det har funkat?

Ja vi har inte som organisation fått in nåt som tyder på att det inte är så.

Men jag anar att ni fortfarande är lite skeptiska?

Ja alltså man ska kunna göra så att man inte kastar ut vissa grupper som åker ut. Undersköterskor, vårdbiträden som råkat ut för sjukdom. Dom ska ju också hanteras men idag blir dom ju uppsagda på grund av arbetsbrist. Och dom skulle ju kanske till exempel kunna vattna lite blommor och sitta och mata Helga och Kalle och Petter så att det blir en helt annan avlastning också. Och dom kanske ger ännu mer omkring patienterna än vad volontärerna ger.

Ursäkta, vad menar du då?

Ja alltså dom kanske känner till mer vad brukaren vill ha än en volontär som bara kommer in utifrån nångång då och då. Så det kan ge ett större mervärde så. Nu är det ju många som är volontärer som har varit undersköterskor och vårdbiträden ute men som blivit pensionärer och då blivit volontärer. Så att det är ju på gott och ont även där va. För vi behövs ju allihopa. Jag tror heller inte vi får hänga upp för mycket på volontären så man tror att volontären ska lösa allt. All problematik idag. Jag tycker att det är väl tufft idag att man ska göra det. Alla inom vården: det hängs upp på alla andra människor och Röda Korset och...det funkar ju inte så.

Jag har en fråga om arbetsdelningen. Som berör relationen mellan kommunen och det ideella.
Nej, den är styrd. Den är styrd. Den är styrd. Och det kan vi ju se som organisation också att den är fruktansvärt styrd. Vad är det man vill ha egentligen va? Jag tycker, det utgår ju inte

från brukarna utan det är nästan det kommunen har och liksom: dom pekar vart dom ska nånstans. Det har vi också haft synpunkter på att: det borde inte vara så. Det borde vara brukarna som frågar att: jag skulle vilja komma ut. Men så är det inte. Det är nästan frågestyrt.

Framtiden. Hur tror ni den ser ut med frivilliginslag? Eller, om ni fick bestämma?

Jag tror att i och med att vi kommer att bli äldre och äldre. Det blir inte mindre. Det kommer att bli fler människor som behöver hjälp. Och om det blir mindre och mindre pengar i påsen då som ska finansiera det här. Och jobb som brukarna ska få betala för vissa saker då. Så om framtiden då ska vara att jag måste betala för en sak, så kanske det måste vara så att man hellre har en volontär som gör det här. Eller en god granne då som klipper gräsmattan eller hänger upp gardiner och sådär. Så jag tror att det kommer att öka. Det kommer att öka.

Men det gäller att ha en balans mellan det här. Vad är det jag ska göra som undersköterska och vårdbiträde i hemtjänst, serviceboende eller i ordinärt boende? Och det är väl där knäckefrågan kan bli då också. Är det bara dom tunga vårdarbetena man ska in och göra då kommer man att få en mycket dålig arbetsmiljö för samtliga ordinarie anställda. Där kan jag se en jättefara alltså. Om man inte får mer guldkant på tillvaron som ordinarie personal, hinna sätta sig ned i lugn och ro och prata med brukarna också, för det kan man behöva också.

Men som sagt så tror jag att volontärerna kommer att finnas kvar. För det ser man ju, det blir fler aktörer, inte bara kommunen som har vård och omsorg. Det finns andra privata aktörer också som börjar poppa upp. Och dom har ju inga fler människor heller. Dom har ju nästan ännu mer slimmade organisationer. Så det är ju nån som ska ge den där guldkanten också, då inte personalen finns där. För det är ju inte bara studiecirkel dom har med ABF heller, utan det är ju nån annan som ska göra saker och ting. Jag menar anhöriga, som kanske inte finns i Umeå utan dom kan ju vara i Löddeköping eller Göteborg eller. Så det är ju svårt att få det att funka.

Men sammanfattningsvis tycker ni att volontärverksamheten är okej så länge det hålls inom...

Ja. Men det ska finnas styrda regelverk om vad dom ska jobba med. Det ska vara ett komplement men det är en mycket svår gränsdragning. Jag tycker att, om kommunen eller en privat aktör nu liksom tittar på den här utslagningen som sker...jag menar det kanske är nån som har lite ont i axeln eller. Jag menar att den här personen då ska kunna gå in och jobba litegrann, kanske vattna blommorna eller ta hand om brukarna. Men sånt finns ju inte idag. För allt styrs ju av en påse med pengar och det är ju därför som dom vill föra över mer och mer på volontärerna. Det ser jag ju en fara i. för allt är gratis, och det gör ju inte ont.

Frivilligcentralen: Intervju med Ulla Forssten

Hur såg ni på detta förslag med volontärer i det första skedet? Det vill säga när idén presenterades för er?

Ja när det här kom, att man började diskutera att frivilligt arbete skulle gå in och göra insatser åt kommunen, så var det ju många frågetecken: hur ska man klara det här? Och på den tiden diskussionen var som mest aktuell jobbade jag fackligt inom SKAF. Och jag tyckte att frivilligt arbete var nog rätt bra. Men skulle dom här frivilliga gå in och göra dom lättare uppgifter som vårdpersonalen behöver ha för att klara av jobbet? Men jag drev frågan att man inte skulle ta bort dom här småjobben. Och det blev ju så också, till exempel då i den här överenskommelsen med Umeå kommun. Det är bra att det finns gränser för oss som engagerar oss frivilligt, att vi kan säga nej när vi känner att: det här ska inte vi göra.

En fråga jag hade var just i fall du ser en risk att man konkurrerar med SKAF:s medlemmar? Det var nämligen en kritik de själva hade.

Precis, det är ju det man har skrivit in i avsiktsförklaringen så att man inte ska kunna göra det. I och med att de frivilliga som går ut i verksamheten har vetorätt. Saken är ju den att 65 år är ju ingen ålder idag, jag menar vi är ju igång tills vi är... Vi tittar inte på åldern på samma sätt som vi gjorde förut.

Man orkar längre...

Ja och så det här frivilliga arbetet gör också att man blir aktiverad, man tänker inte på att man har fyllt ett visst årtal. Man gör nåt som man tycker är roligt, så håller man sig piggare. Och det här att gå ut som volontär, det är rena friskvården. Det är friskvård för den som går ut som volontär. Du måste hålla hjärnan klar och passa tiderna. Men sitter du hemma hela dagen tänker du kanske: jag tar en promenad. Men sen blir det att du inte orkar: det var så jobbigt så du stannar hemma.

Det har ett eget värde och det är väldigt positivt att kunna gå ut som volontär. Man får känna att man är behövd och att nån frågar efter en. Det är nån som blir glad när man kommer. Och att kunna hjälpa en med att gå ut med en hund eller vad man nu har för intressen. Ja, jag tror det här, hela grejen med volontärer det är nåt som bara kommer att utvecklas mer.

Kommunen agerar beställare och ni utförare. Blir inte frivilligheten i frivilligsektorn lidande? Nu, om vi säger, så har ju vi en frivilligcentral som står fri från kommunen. Vi har ju anslag från kommunen. Vi har en styrelse med Röda korset och fem pensionärsorganisationer. Det är ju vi som driver den här verksamheten. Och kommunen kan ju inte göra nåt åt oss inte...

Nej jag tänkte mer i själva uppdragsformen...

Ja, nej, i och för sig. Kommunen. Alltså det här blir ju mer enskilda som beställer uppdrag av oss. Enskilda människor. Alltså kommunen kan ju också, men det är många enskilda som ringer till oss undrar: har ni nån volontär som kan komma?

Detta var nämligen en kritik som SKAF hade. Att verksamheten utgår för mycket från kommunen.

Ja på ett sätt beställer dom ju. Det här började ju för några år sen. Det var två kvinnor som gjorde det här hemifrån sitt kök men dom orkade inte med det. Så då tillsattes en arbetsgrupp med Röda korset och pensionärsföreningarna och man gjorde det tillsammans med kommunen. Och så bildades det här frivilligcentralen. Och man fick ju då pengar ifrån

kommunen och även ifrån Landstinget för att bedriva verksamheten. Och avsiktsförklaringarna har kommit till som en kontenta för att vi känner att vi behöver dom.

Hur upplever ni att kraven på frivilligheten som komplement efterlevs? Ni känner inte att kommunen försöker lämpa över mer arbete på er?

Nej kommunen, vi har ställt krav och vi har gjort överenskommelser och där har man varit väldigt noga med att följa dessa överenskommelser. Så att nej, det har faktiskt fungerat bra och genom avsiktsförklaringarna så får vi ju makten att säga; det här gör inte vi. Även den enskilde volontären kan säga; det här gör inte jag. Man törs säga det här tack vare avsiktsförklaringen. Annars kanske man hade varit lite sådär; men jag kanske måste göra det här ändå. Så avsiktsförklaringen är ett jättebra instrument. För det är klart att det kommer olika människor som jobbar på kommunen som inte är införstådda i vad det handlar om och då kan det bli missförstånd. Så är det ju alltid.

Du menar problem med gränsdragningar?

Ja, ja men i stort sett fungerar det väldigt bra. Och det är ju också, jag menar dom här lokalerna betalar ju kommunen hyra för. För att få det här gjort. Dom betalar lön till vår samordnare. Så att dom lägger ju faktiskt ned lite pengar på det här också. Men jag tycker som sagt att det här är faktiskt friskvård för dom som går ut.

Hur ser ni på framtiden? Om ni fick bestämma?

Ja som det är nu, då både kommun och landsting tagit sitt ansvar när det gäller dom här frågorna, så tycker jag att man kanske kan utveckla det vidare. Samtidigt står det på en rätt så bra nivå idag. Jag tror också att det här behövs för att vi ska få ett bra samhälle tillsammans. Vi ska kunna jobba tillsammans, göra saker tillsammans och vi måste tänka på varann. Vi måste tänka att man kanske behöver den här hjälpen nångång i månaden och man kanske behöver någon god vän att prata med. Det är viktigt att man får kontakt med nån annan än bara sina närmaste anhöriga, att man får ett liv också utanför. För det blir ju ofta så att när man går i pension så har man sett fram emot den. Sen går tiden så ofantligt fort. Det känns som det går flera år på ett litet klick. Sedan tänker man kanske att man kan inte bara gå hemma och städa. Man tänker; jag måste komma ut. Och då är det här med volontärsarbetet jättebra. Att känna att man gör någonting.

Men finns det inte en risk ändå att mycket av det här lättare arbetet kan komma att gå till volontärer och att det därmed skapas en konkurrenssituation? Jag tänker, du som själv varit aktiv i SKAF.

Nej idag känner jag inte så. Men jag tror att man kände så i början som vårdbiträde. Men det var nog mest på grund av okunskap. Jag har ju själv jobbat som vårdbiträde. Man ville ju göra något annat än att bara städa och det andra tunga. Man ville göra något roligare. Följa med ut och köpa något klädesplagg åt dom. Men det hade man ju inte tid med. Och då var vi rädda att det skulle försvinna ännu mer av det lilla som fanns när volontärerna skulle in. Så i början kanske man kände så men nu är det inte så. Men jag tror att det är bra att man från SKAF:s sida är på sin vakt. Det tror jag är bra.

Volontärförmedlingen: Intervju med Sara Nordström

SKAF säger till exempel att ett problem ligger i kommunens roll som beställare och frivilligheten som utförare. Att kommunen styr behovet.

Nej jag vet inte. Det är ju ändå tillgång och efterfrågan så det är klart att kommunen lägger ut uppdrag och säger att dom vill ha utfört det här och det här. Men om det inte finns någon volontär som är intresserad så får man ju ändå inga volontärer. Så någonstans måste ju även kommunen anpassa sig till vad folk är villiga att ta på sig. För man kan ju trots allt inte tvinga ut folk i volontäruppdrag. Det ligger ju i själva frivilligheten att man väljer själv. Det finns massor att välja på i Umeå så man behöver inte känna sig låst. Och det är ju inte bara kommunen som agerar beställare utan vi förmedlar även volontärer till föreningar och då favoriserar vi varken kommunen eller någon annan. Sen kan man ju ifrågasätta om det finns kompetens inom kommunala verksamheter att ta hand om volontärer. Alltså, det är ju ett sätt att jobba på som man inte gjort inom kommunala verksamheter. Det är ju ett nytt koncept på nåt vis att ha frivilliga i organisationen och där kan man ju ifrågasätta om det finns kompetens och resurser att ta hand om frivilliga.

Tänker du på nåt särskilt?

Nej alltså det är såna saker som vi försöker arbeta med. Vi försöker utbilda volontärsamordnare så att dom som tar emot volontärer har kompetens, vet vad det handlar om och vad man kan förvänta sig. Så att man kan arbeta med att uppmuntra volontärerna att engagera sig. Det är lite vår uppgift också att höja kvaliteten.

Uppfattar ni att volontärverksamheten fungerar som ett komplement eller att man ibland från kommunens håll försöker lämna över fler uppgifter på frivilliga än vad som är tänkt?

Alltså jag ser det inte som att man försöker lämna över arbete. Det är för stort. Ingen volontärverksamhet kan ta över, det går inte. Det finns inte den kompetensen heller att man skulle kunna lämna över kommunal verksamhet på volontärer. Eller kontinuiteten, för volontärer kommer och går. Det märker alla som har volontärer att man stannar som regel inte i flera år, utan kanske några månader. Det är mycket folk in och ut.

Sen finns det ju uppdrag som man får in då man känner att det här är inget volontäruppdrag. Det här borde kommunen fixa själva. Till exempel har det varit att man frågat efter volontärer för att komma och måla och då tänker man att; det har ni faktiskt vaktmästare som har i sina arbetsuppgifter att göra. Men såna gånger tycker jag mest att det handlar om okunskap och att man inte tänker efter. För jag tror inte att man tänker att; vi kan slopa den där vaktmästartjänsten och låta volontärer sköta det. Jag tycker inte att man sett att man försöker lämna av själva ansvaret på någon annan. Men jag tror att man alltmer börjar märka att man kan erbjuda någonting som anställda inte kan erbjuda. Där kommer frivilligheten in igen. Det finns en skillnad mellan någon som kommer och besöker mig för att den är anställd och någon som kommer frivilligt. Det finns ett värde i att någon kommer och besöker mig för min skull. Jag tror att det är det man är ute efter och att det är något som anställda inte kan tillgodose.

Sen är det ju jättesvårt att dra gränserna. Det finns ingen tydlig gräns, det kan ju inte fackföreningarna heller säga. Det går inte alltid att säga att; det här är ett volontäruppdrag och det här inte. Men därför har vi sagt att alla arbetsplatser som ansöker om volontärer ska ha kontaktat sin lokala fackrepresentant, som ska godkänna uppdragen.

Det finns också funderingar ifall volontäruppdrag inte "tar" arbetsuppgifter ifrån anställda med nedsatt arbetsförmåga och så vidare.

Ja det är ju också såna här gränfall. Jag menar såna som arbetstränar och har andra typer av åtgärder. Absolut. Så det är jättesvårt att dra gränser. Samtidigt kan jag inte säga att det är ett så stort problem att man inte skulle ha volontärverksamhet.

Du nämner frivillighetens egenvärde som en fördel. Vad ser du för andra vinster med volontärverksamheten? I avsiktsförklaringen talar man till exempel om aktörsmångfald.

Ja, jag tycker det finns jättestora vinster med volontärverksamhet om man tänker på det sättet. Att dels så är mötet mellan människor väldigt spännande. Det blir ju som ett sätt att mötas och göra något praktiskt tillsammans oavsett om man pratar svenska eller vilken bakgrund man har, om man pratar ett annat språk. Om man är gammal eller ung. Det tycker jag är väldigt roligt att se att människor träffas som annars kanske aldrig skulle ha träffats.

I alla fall inte än har det blivit att man delar in i fack. Till exempel att på det här stället måste man vara över 60 år och bete sig på ett visst sätt. Utan i alla fall nu tycker jag att det är väldigt öppet och att folk anmäler sig till olika uppdrag.

Hur ser då fördelningen av volontärer ut hos er?

Ja hos oss är det väldigt många unga medan frivilligcentralen då har mer pensionärer. Och så är det väldigt mycket övervägande kvinnor. Vi skulle jättegärna se att vi hade fler män men det är svårt att nå de rätta forumen för att nå män, fler pensionärer, fler med invandrabakgrund. Sen vet vi att många män är aktiva inom idrottsrörelsen och gör sina timmar där. Och den sociala sektorn domineras då av kvinnor.

Om ni får sia eller bestämma om den sociala volontarismens framtid.

Det är ju väldigt spännande eftersom det pågår en stor debatt runtom i svenska kommuner om det här. Det är många kommuner som vill komma igång med volontärverksamhet för jag tror att det är lite trendigt just nu. Det ringer väldigt många till mig och säger att vi ska starta upp i Gävle och där och där. Det är oftast på kommunala initiativ, att kommunerna själva vill starta upp volontärverksamhet. Samtidigt finns ju Volontärbyrån i Stockholm som aktivt arbetar för att kommunerna själva inte ska starta upp det utan att allt ska ske genom föreningslivet.

Återigen då på grund av frågan om "frivilligheten i frivilligsektorn" eller?

Dom menar ju att, och det kan jag hålla med om, svenska kommuner åker till Kanada och tittar på hur dom har det organiserat och så tänker man göra samma sak här. Alltså att kommunala verksamheter själva tar emot volontärer. Volontärbyrån i Stockholm menar att vi i Sverige har väldigt lång folkrörelsetradition som man inte har i till exempel Kanada på samma sätt. Dom menar att frivilligorganisationerna i Sverige har mest kompetens på området och att man därför borde gå via dessa. Men jag vet inte riktigt. Många föreningar har ju ändå svårt att hitta frivilliga så jag tänker att; det kanske inte är så dumt att ta nya grepp. Men sen kan jag hålla med om att man i första hand bör samarbeta med frivilliga organisationer i den mån det går. Det kan nog vara bättre, inte minst för volontärernas skull. Det är intressantare att ingå i nån sorts gemenskap och att man har nån att vända sig till. Även om jag är på Haga äldrecenters så är det röda korset som har skickat mig. Trivs man inte är det bra om man har någon i ryggen som man kan vända sig till.

Det är nog bra om kommunen samarbetar med frivilligorganisationer om man nu vill ha volontärer i sin verksamhet. Där tror jag att Volontärförmedlingen kan spela en stor roll. Vi

kan vara spindeln i nätet som kopplar ihop. Till exempel kan ju Rädda barnen ha ett projekt igång för att stoppa mobbning som skulle kunna funka ihop med den här skolan som också vill komma igång med samma fråga. Att man liksom måste försöka knyta ihop folk och knyta ihop verksamheter. Det är ju dumt om man dubbeljobbar. Rädda barnen vill stoppa mobbning, skolan vill få in fler vuxna. Ja men då kanske ni ska jobba ihop. Det finns stora vinster med att arbeta tillsammans. Man ska inte se det som att man har föreningslivet här och kommunen här. Då kommer man ju också ifrån lite tjafset om vem som ska rå om volontärer. Egentligen är ju det viktiga att man har en bra verksamhet. Men sen måste ju naturligtvis folk stoppa om man känner att; det här är inte volontärverksamhet.

Men det finns ju jättevinst i det här. Nästan alla volontärer som jag träffar är ju jättepositiva. Väldigt få känner att det är nåt jobbigt. Man säger att om det inte var roligt skulle jag sluta. Det är ju fördelen med den här verksamheten, att man inte är bunden. Men det är ju viktigt att man har personalen med sig så att dom inte känner att volontärerna kommer och tar alla roliga uppgifter. För det kan ju bli en konkurrenssituation.